Warszawa, 02-11-2026 r.

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław Trociuk

II.510.413.2026.DC

Pan Senator
Krzysztof Kwiatkowski
Przewodniczący
Komisji Ustawodawczej Senatu RP

Pan Senator
Marcin Karpiński
Przewodniczący
Komisji Praw Człowieka i Praworządności Senatu RP

Szanowni Panowie Przewodniczący,

w związku z wyznaczeniem terminu posiedzenia połączonych komisji senackich – Komisji Ustawodawczej i Komisji Praw Człowieka i Praworządności na dzień 3 listopada 2026 r., podczas którego będzie rozpoznawana ustawa o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, druk senacki nr 904 (druki sejmowe nr 2997, 3170), przedstawiam następujące uwagi do tej ustawy.

I. Wprowadzenie

Ustawa o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego z druku senackiego nr 904, obejmuje zmiany w katalogach pouczeń z art. 300 § 1, 2 i 3 k.p.k., art. 338 § 1a k.p.k., art. 353 § 4 k.p.k. czy art. 607l § 3a k.p.k., a także stworzenie strony internetowej, na której umieszczone zostałyby formularze pouczeń wraz z ich tłumaczeniem na języki obce najczęściej wykorzystywane w postępowaniu karnym. Projekt rozszerza ponadto zakres delegacji z art. 300 § 4 k.p.k. na pouczenia udzielane w postępowaniu przyspieszonym na podstawie art. 517c § 2 i 2a k.p.k., a sam art. 517c § 2 k.p.k. uzupełnia o informację o treści art. 517h § 1 k.p.k. W uzasadnieniu do projektu nowelizacji wskazano, że „proponowana zmiana ma służyć wzmocnieniu pozycji stron w procesie karnym oraz ułatwieniu realizowania uprawnień stron postępowania sądowego", a także pozwoli ustandaryzować udzielanie pouczeń przez zapewnienie ich jednolitej treści[1]. Dalszym celem projektodawców jest wdrożenie przepisów unijnych[2] – dyrektywy 2012/13/UE[3], dyrektywy 2012/29/UE[4] oraz dyrektywy 2016/800[5] - a także stworzenie bardziej przystępnych formularzy pouczeń.

Co do zasady, propozycje wprowadzenia ujednoliconych katalogów pouczeń, pisanych w języku prostym, należy ocenić bardzo pozytywnie. Kontynuując prace legislacyjne nad projektem należy mieć na względzie jego relację do innych równolegle procedowanych lub uchwalanych zmian k.p.k.[6], w szczególności w zakresie przepisów objętych projektowanymi katalogami pouczeń. Każda zmiana treści przepisu, do którego odsyła formularz pouczenia, może bowiem wymagać odpowiedniej zmiany zarówno ustawy, jak i projektowanych aktów wykonawczych.

---

[1] Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, UD370, s. 2.

[2] Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, UD370, s. 2.

[3] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 142, str. 1).

[4] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 315, str. 57).

[5] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz. U. UE. L. z 2016 r. Nr 132, str. 1).

[6] Np. rządowy projekt ustawy o zmianie o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy nr 2387.

Względnie, wcześniejsze uchwalenie jakiejś z „ustaw równoległych" może wiązać się z koniecznością zmiany opiniowanej ustawy, a także projektów rozporządzeń. W kontekście kolejności uchwalania ustaw, niepokój budzi uchwalenie opiniowanej ustawy z druku senackiego nr 904 jako pierwszej, ponieważ jeśli zostaną uchwalone i podpisane przez Prezydenta RP obecnie procedowane ustawy, konieczne będzie zmodyfikowanie katalogów pouczeń, wydanie nowych rozporządzeń wykonawczych. Wydaje się, że brak zharmonizowania prac nad ustawami, może prowadzić do konieczności okresowego modyfikowania nowo uchwalonych przepisów.

Podobnie propozycje utworzenia jednej strony internetowej, na której znajdowałyby wszystkie pouczenia – zarówno w języku polskim, jak i w tłumaczeniach. Wydaje się jednak, że propozycja stworzenia strony internetowej, na której znajdowałyby się pouczenia dostosowane do potrzeb świadków, pokrzywdzonych, czy podejrzanych lub oskarżonych, jest dobrą okazją dla zwiększenia dostępności pouczeń i dostępności postępowania karnego. Obok tłumaczeń pouczeń na różne języki obce, można byłoby także umieścić tłumaczenia na język migowy. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych[7] w art. 13 zobowiązuje państwa – strony Konwencji do zapewnienia „skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w tym poprzez wprowadzenie dostosowań proceduralnych i dostosowań odpowiednich do ich wieku, w celu ułatwienia skutecznego udziału, bezpośrednio lub pośrednio, zwłaszcza jako świadków, we wszelkich postępowaniach prawnych, w tym na etapie śledztwa i innych form postępowania przygotowawczego.". Strona internetowa powinna zawierać także filmiki z pouczeniami w języku migowym. Osoby głuche nie znają pisanego języka polskiego w stopniu, który umożliwiłby im zrozumienie pouczenia udzielanego w formie pisemnej, a pierwszym językiem jest dla nich język migowy[8]. Taka informacja byłaby bardziej przystępna dla osoby głuchej i mogłaby ona do niej wracać w razie takiej potrzeby. Skoro już tworzony jest system, zbiór danych i informacji o pouczeniach, to rozbudowanie go o dodatkową funkcjonalność nie będzie generowało nadmiarowych kosztów w porównaniu ze stworzeniem w całości nowego, odrębnego systemu.

II. Znaczenie pouczeń w postępowaniu karnym

Prawo do informacji w postępowaniu karnym jest zagadnieniem, które zyskuje na znaczeniu w procedurze karnej. Świadczy o tym wielość przepisów nakładających na

[7] Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 z późn. zm.).
[8] Zob. np.: https://dostepna.malopolska.pl/ciekawostki/osoby-gluche-nie-znaja-jezyka-polskiego.

organy procesowe obowiązek pouczenia uczestnika postępowania o jego prawach i obowiązkach[9], a także częste nowelizacje m.in. art. 300 k.p.k.[10] oraz rozporządzeń wykonawczych do art. 185f § 3 k.p.k.[11], 300 § 4 k.p.k.[12], art. 263 § 8 k.p.k.[13], czy art. 244 § 5 k.p.k.[14]. Częściowo wprowadzane zmiany są wynikiem konieczności implementacji dyrektyw unijnych[15] i dostosowaniem prawa krajowego do wymagań wynikających ze standardu rzetelnego procesu[16]. **Częściowo zaś zarówno obowiązek pouczania uczestnika postępowania o jego prawach i obowiązkach wywodzi się z ugruntowanej tradycji procesowej[17], która – dostrzegając wagę interesów jednostki, jakie są przedmiotem rozpoznania w postepowaniu karnym – wprowadza wyłom od zasady *ignorantia iurs nocet*.** Wynikający - w pierwszej

[9] Zob. wykaz przepisów opracowany przez J. Kosowskiego w: J. Kosowski, *Zasada informacji prawnej w polskim procesie karnym w świetle art. 16 k.p.k.*, Warszawa 2011.

[10] Art. 300 był nowelizowany od początku obowiązywania obecnego kodeksu osiem razy, Najbardziej znacząca zmiana nastąpiła w 2014 r. ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247 z późn. zm.), kiedy – w związku z koniecznością implementacji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 315, str. 57) rozszerzono pouczenia w postępowaniu przygotowawczym także na pokrzywdzonego, dodając § 2 do art. 300.

[11] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2025 r. w sprawie określenia wzorów informacji o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania dla osób przesłuchiwanych w trybie określonym w art. 185a-185c k.p.k. oraz art. 185e k.p.k. (Dz. U. poz. 59).

[12] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2024 r. w sprawie określenia wzorów pisemnych wyjaśnień dla podejrzanego, pokrzywdzonego i świadka co do zakresu ich uprawnień i obowiązków oraz sposobu i warunków przesłuchania (Dz. U. poz. 1659); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2024 r. w sprawie określenia wzorów pisemnych pouczeń o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. poz. 1658).

[13] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 listopada 2024 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach przysługujących oskarżonemu w wypadku zastosowania tymczasowego aresztowania (Dz. U. poz. 1663).

[14] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym (Dz. U. poz. 835).

[15] Przede wszystkim dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 315, str. 57); dalej: dyrektywa 2012/29 oraz dyrektywy 2012/13 Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 142, str. 1); dalej: dyrektywa 2012/13.

[16] D. Czerniak, *Prawo oskarżonego do informacji w postępowaniu przed sądem I instancji*, Monitor Prawniczy 2017, nr 12, s. 651-658.

[17] Art. 10 k.p.k. z 1969 r. wprowadzał obowiązek pouczenia w formie zasady informacji procesowej. Zob. szerzej m.in.: M. Cieślak, *Problem uprzedzenia uczestnika procesu karnego o przysługującym mu uprawnieniu lub obowiązku (przyczynek do zagadnienia związków prawa ze sferą moralności)*, Nowe Prawo 1964, nr 6, s. 590 i nast.; M. Lipczyńska, *Zasada informacji prawnej (art. 10 k.p.k.) a system zasad procesowych polskiego procesu karneg*o, Państwo i Prawo 1973, z. 2, s. 52 i nast.

kolejności z art. 16 k.p.k. - obowiązek pouczenia uczestnika postępowania o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach, rekompensuje deficyt informacyjny wynikający z nieznajomości prawa. Z perspektywy jednostki – nieprofesjonalnego uczestnika postępowania karnego – obowiązek informowania go o prawach i obowiązkach w toku procesu karnego ma charakter gwarancyjny. Pozwala bowiem „odnaleźć się" w skomplikowanych, następujących czynnościach procesowych i umożliwia świadome w nich uczestniczenie, a także – współkształtowanie przebiegu postępowania karnego. Przepis art. 16 k.p.k. wprowadza dwie formy pouczenia:

- **obligatoryjne**, wtedy, gdy przepis szczególny ustawy nakazuje pouczyć uczestnika postępowania o określonym uprawnieniu lub obowiązku (art. 16 § 1 k.p.k.), np. art. 175 k.p.k., art. 23a k.p.k., art. 505 § 2 k.p.k., art. 451 k.p.k., art. 313 § 3 k.p.k.;

- **obligatoryjne, ale „w miarę potrzeby"** (art. 16 § 2 k.p.k.), co oznacza, że organ procesowy ma obowiązek pouczyć uczestnika postępowania o jego prawach i obowiązkach wtedy, gdy taka konieczność wynika z okoliczności sprawy, a żaden przepis k.p.k. nie nakazuje wprost poinformować uczestnika postępowania o określonym prawie lub obowiązku (przykładowo, sąd albo prokurator może pouczyć uczestnika postępowania o procedurze przywrócenia terminu zawitego, jeśli nie budzi wątpliwości, że takie pouczenie jest konieczne w konkretnym postępowaniu).

Ustawodawca, obok dwóch form pouczeń, zwraca także uwagę na potrzebę zrozumienia pouczenia przez uczestnika postępowania (art. 16 § 3 k.p.k.). **Żeby przekazanie informacji o prawach i obowiązkach procesowych było skuteczne, nie wystarczy schematyczne przekazanie informacji.** Organy prowadzące postępowanie powinny dołożyć dodatkowej staranności w kwestii udzielania pouczeń wtedy, gdy uczestnikiem postępowania jest osoba nieporadna ze względu na wiek lub stan zdrowia, a także, gdy nie ukończyła 18 lat[18].

Na aspekt zrozumienia pouczenia – a nie formalnego przekazania informacji np. w formie zacytowania/odczytania przepisów kodeksu – zwraca także uwagę Sąd Najwyższy. W jednym z postanowień wskazał on, że „zasada lojalności procesowej sądu, względem uczestników postępowania, wymaga poinformowania ich o przysługujących im uprawnieniach procesowych w taki sposób, który zapewniłby im realną możliwość

[18] Dla osób małoletnich wprowadzono specjalne formularze pouczeń, by mogły one lepiej zrozumieć informacje o swoich uprawnieniach i obowiązkach; zob. rozporządzenia wykonawcze wydane do art. 300 § 4 k.p.k.

skorzystania z nich”[19]. **Problematyka – a w zasadzie nacisk – na zrozumienie pouczenia, a nie tylko formalne przekazanie informacji uczestnikowi postępowania jest także poruszana w orzecznictwie TSUE**[20].

Skoncentrowanie się na „realności możliwości” skorzystania z przekazanych informacji sprawia, że informacja procesowa powinna być:

1. **przekazywana prostym językiem, zrozumiałym dla przeciętnego odbiorcy**; powinno się unikać skomplikowanych sformułowań, języka prawniczego, a pouczenie nie może się sprowadzać do zacytowania treści konkretnego przepisu ustawy;

2. **dostosowana do aktualnej sytuacji procesowej uczestnika postępowania** – pouczenia powinny odnosić się do uprawnień i obowiązków, które dotyczą uczestnika postępowania na danym etapie procesu i ma on możliwość skorzystania z nich[21];

3. **kompletna** – informując uczestnika postępowania o określonym uprawnieniu konieczne jest przekazanie informacji całościowo[22], a nie jedynie w takim zakresie, w jakim jest to korzystne dla organów procesowych.

Zbyt obszerne, niekompletne[23] albo niedostosowane do aktualnej sytuacji procesowej pouczenia, mogą stać się instrumentem wykorzystywanym przeciwko jednostce.

---

[19] Postanowienie SN z 30.11.2020 r., II KZ 38/20, LEX nr 3168826; zob. także: postanowienie SN z 28.06.2019 r., IV KZ 21/19, LEX nr 2686324 w kontekście obowiązku „należytego” pouczenia”.

[20] Zob. wyrok TS z 14.05.2024 r., C-15/24 PPU, Postępowanie Karne Przeciwko Sofyiska Rayonna Prokuratura, LEX nr 3724994.

[21] Np. niecelowe jest pouczanie uczestnika postępowania – podejrzanego – każdorazowo o uprawnieniach, jakie przysługują mu w postępowaniu przyspieszonym, skoro jest to tryb szczególny, a ponadto – stosunkowo niewiele postępowań jest prowadzonych w tej formie. Przeciętna osoba niekoniecznie będzie w stanie ocenić, czy postepowanie jest prowadzone w trybie zwyczajnym, czy innym. Stąd też, takie pouczenie może być mylące. W 2024 roku spraw w postępowaniu przyspieszonym było 27 (dwadzieścia siedem) na 1 129 185 (jeden milion sto dwadzieścia dziewięć tysięcy sto osiemdziesiąt pięć).

[22] Przykładowo, w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2024 r. w sprawie określenia wzorów pisemnych wyjaśnień dla podejrzanego, pokrzywdzonego i świadka co do zakresu ich uprawnień i obowiązków oraz sposobu i warunków przesłuchania (Dz. U. poz. 1659) podejrzanego poucza się o prawie dostępu do akt postępowania (art. 156 § 5 k.p.k.), prawie do udziału w czynnościach procesowych, jeśli wnioskował o ich przeprowadzenie (art. 315 § 2 k.p.k.) oraz że prokurator może odmówić dostępu do akt oraz udziału w czynnościach. Pouczenie nie wskazuje jednak, że prokurator nie może odmówić dostępu do akt w zakresie, w jakim podejrzany brał udział w czynności albo miał prawo w niej wziąć udział (art. 315 § 1, art. 316 k.p.k. oraz art. 318 k.p.k. dot. opinii biegłego).

[23] Przykładowo, do momentu przyjęcia obecnych wzorów pouczeń podejrzanego, podejrzany był informowany o prawie do złożenia wyjaśnień, odmowy złożenia wyjaśnień oraz prawie odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania, ale nie udzielano mu informacji o prawie do nieobciążania się. Zob. m.in. opinię Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2024 r.; https://legislacja.gov.pl/docs//517/12387955/13073675/13073678/dokument678399.pdf.

Trudno jest bowiem kwestionować brak pouczenia albo mylne pouczenie, w sytuacji, kiedy np. podejrzany lub pokrzywdzony mają obowiązek potwierdzić podpisem otrzymanie pouczeń z art. 300 § 1 i 2 k.p.k. Jeśli zaś razem z informacjami dotyczącymi postępowania przygotowawczego, uczestnika postępowania poucza się o odległych uprawnieniach, czy o uprawnieniach, które - ze względu na przedmiot postępowania[24] - nie mają możliwości się zrealizować (np. kiedy podejrzanego poucza się o możliwości zawarcia porozumienia procesowego z art. 335 k.p.k. w sprawach o zbrodnie[25] albo w sytuacji, kiedy podejrzany, w postępowaniu karnym prowadzonym w trybie zwyczajnym otrzymuje pouczenie o prawach i obowiązkach w podejrzanego w trybie przyspieszonym[26]), **to takie pouczenie nie spełnia swojej zasadniczej funkcji gwarancyjnej.** Odnalezienie informacji istotnych na danym etapie postępowania – np. o prawie do milczenia, prawie do nieobciążania się, prawie dostępu do akt sprawy, obowiązkach związanych z doręczeniami pism procesowych - wśród treści dodatkowych (i na wstępnym stadium procesu niepotrzebnych), może być utrudnione, zwłaszcza w stresującej sytuacji, jaką niewątpliwie jest przedstawienie zarzutów i przesłuchanie w charakterze podejrzanego. Jednocześnie, trudno będzie kwestionować fakt otrzymania informacji – a zatem powoływać się na art. 16 § 1 k.p.k. – z uwagi na konieczność potwierdzenia jej otrzymania podpisem. **W konsekwencji pouczenia tracą swój gwarancyjny charakter, a stają się czynnością formalistyczną, antygwarancyjną, korzystną przede wszystkim dla organów wymiaru sprawiedliwości.**

Projektując model pouczeń w postępowaniu karnym ustawodawca stoi zatem przed trudnym wyzwaniem – jeśli pouczenia mają być kompletne, to mogą nie być zrozumiałe dla odbiorcy albo sporządzone w formie, która umożliwi zrozumienie pouczenia. Jeśli będą proste i zrozumiałe, niekoniecznie będą kompletne. Nie jest także możliwe przekazanie wszystkich informacji nieinstytucjonalnym uczestnikom postępowania, np. w formie pouczeń wariantowych i przystosowanych do różnych trybów postępowania, ponieważ konsekwencją byłoby w zasadzie wręczenie uczestnikowi postępowania k.p.k.

[24] Tj. czyn zabroniony, jaki został zarzucony podejrzanemu.

[25] Zob. art. 300 § 1 k.p.k. Podejrzanego, niezależnie od tego, jakie zarzuty zostały mu postawione, poucza się o treści art. 335, 338a i 387 k.p.k. Dwa ostatnie przepisy dotyczą postępowania sądowego (po wniesieniu aktu oskarżenia), a nie postępowania przygotowawczego.

[26] Postępowanie przyspieszone ma „własny" katalog pouczeń dla podejrzanego i odrębną podstawę prawną do ich dokonania art. 517c § 2 i 2a k.p.k. Tymczasem w rozporządzeniu z Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2024 r., pouczenia dotyczące postępowania przyspieszonego są udzielane razem z pouczeniami w postępowaniu zwyczajnym. W sposób nieuzasadniony rozszerza to – objętościowo – pouczenie, a finalnie ma ono 21 stron. Trudno też przeciętnej osobie będzie zorientować się, jakie uprawnienia i kiedy jej przysługują bez pomocy i wyjaśnienia przez osobę prowadzącą przesłuchanie.

napisanego prostszym językiem. Wyzwaniem jest zatem odpowiedni wybór informacji na tyle uniwersalnych, by „pasowały" do największej liczby postępowań (największej liczby wariantów postępowań karnych) i dawały możliwość zorientowania się w swojej sytuacji procesowej, a jednocześnie – nie były zbyt obszerne.

III. Pouczenia osoby zatrzymanej (art. 244 § 2 k.p.k.) i tymczasowo aresztowanej (art. 263 § 8 k.p.k.)

W odniesieniu do tych dwóch uczestników postępowania, ustawodawca nie proponuje zasadniczych zmian w zakresie przekazywanych informacji. W obu sytuacjach pozbawienia wolności jednostki, proponuje się dodanie pouczenia o prawie i terminie dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia w wypadku niewątpliwie niesłusznego zatrzymania lub tymczasowego aresztowania. Zmiana ta jest w istocie implementacją postulatów zgłaszanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich[27].

Dodając nowe pouczenia, ustawodawca nie rozważył jednak dwóch kwestii:

- modyfikacji obecnych katalogów pouczeń osoby zatrzymanej i tymczasowo aresztowanej;

- stworzenia formularzy pouczeń dostosowanych do potrzeb niepełnoletnich zatrzymanych lub tymczasowo aresztowanych (art. 16 § 3 k.p.k.).

Jeśli chodzi o pouczenie zatrzymanego[28], to obecnie osoba zatrzymywana jest informowana „prawie do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia"[29]. **To pouczenie, to w istocie zakamuflowane przekazanie informacji o prawie do milczenia i prawie do nieobciążania się, choć sformułowane w nieprecyzyjny sposób[30].** Chociaż dyrektywa 2012/13/UE w swojej zasadniczej treści nie obliguje do

[27] Zob. wystąpienie generalne RPO z dnia 3 sierpnia 2025 r. wraz z odpowiedzią Ministerstwa Sprawiedliwości dostępne na stronie: https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-pouczenia-odszkodowania-niesluszne-skazanie-areszt-zatrzymanie-ms-odpowiedz.

[28] O konstytucyjnych uprawnieniach osoby podejrzanej, w tym zatrzymanej osoby podejrzanej zob. szerzej: S. Steinborn, *STATUS OSOBY PODEJRZANEJ W PROCESIE KARNYM Z PERSPEKTYWY KONSTYTUCJI RP (UWAGI DE LEGE LATA I DE LEGE FERENDA)* [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla, tom II*, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012; D. Czerniak, *Uwagi wprowadzające - problem definicji oskarżonego i podejrzanego* [w:] *Europeizacja postępowania dowodowego w polskim procesie karnym. Wpływ standardów europejskich na krajowe postępowanie dowodowe*, Warszawa 2021.

[29] Zob.: Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym (Dz. U. poz. 835).

[30] Zob. m.in.: M. Kolendowska-Matejczuk, M. Warchoł, *Prawo zatrzymanego do milczenia*, PiP 2015, nr 1, s. 70-83.

pouczenia osoby zatrzymanej (pozbawionej wolności) o prawie do milczenia[31], to Załącznik nr 1 zawierający orientacyjny wzór pouczenia osoby zatrzymanej w punkcie D wprost odnosi się do prawa osoby zatrzymanej do odmowy składania wyjaśnień[32].

Warto także wskazać, że art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 2016/343[33] zobowiązuje państwa członkowskie do wprowadzenia rozwiązań gwarantujących „podejrzanym i oskarżonym" prawo do odmowy składania wyjaśnień w związku z czynem zabronionym, o którego popełnienie są podejrzani lub oskarżeni, a nadto – prawo do nieobciążania samego siebie. Chociaż dyrektywa 2016/343 w tłumaczeniu na język polski odnosi się do „podejrzanych", to pojęcie to ma autonomiczne znaczenie w prawie unijnym. „Podejrzanym" na gruncie dyrektyw unijnych jest nie tylko osoba, której formalnie zostały przedstawione zarzuty (por. art. 71 § 1 k.p.k.), ale osoba, przeciwko której zostały wykonane czynności nakierowane na jej ściganie[34], jak np. zatrzymanie, czy przeszukanie. Pojęcie podejrzanego na gruncie dyrektyw obejmuje także osobę podejrzaną, czy jak się wskazuje w piśmiennictwie, podejrzanego w znaczeniu materialnym[35].

W ustawie o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw z druku sejmowego nr 1600[36] proponowano zmianę definicji podejrzanego w taki sposób, by obejmowała także „osobę podejrzaną". W uzasadnieniu do projektu ww. ustawy wskazano, że „nie odpowiada fundamentalnym zasadom współczesnego procesu karnego w demokratycznym państwie prawa sytuacja, kiedy o tym, czy i kiedy jednostka może realizować swoje prawo do obrony, decyduje organ państwa (prokurator, funkcjonariusz Policji), zwłaszcza w sytuacji, gdy bez przeszkód wobec takiej jednostki mogą być podejmowane działania ingerujące w jej prawa podstawowe

[31] Zob. art. 4 dyrektywy 2012/13/UE.

[32] Dokładnie pouczenie brzmi: „Podczas przesłuchania przez policję lub inne właściwe organy nie musisz odpowiadać na pytania dotyczące zarzucanego przestępstwa. Twój adwokat pomoże Ci w podjęciu decyzji".

[33] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz. U. UE. L. z 2016 r. Nr 65, str. 1).

[34] Zob. także: D. Czerniak, D. Czerwińska, K. Kremens, W. Jasiński, *There and Back Again. A Struggle with Transposition of EU Directives,* [w:] G. Contissa, G. Lasagni, M. Caianiello, G. Sartor, *Effective Protection of the Right of the Accused in the EU Directives. A Computable Approach to Criminal Procedure Law,* Brill 2022, s. 154-169.

[35] S. Steinborn, *STATUS OSOBY PODEJRZANEJ W PROCESIE KARNYM Z PERSPEKTYWY KONSTYTUCJI RP (UWAGI DE LEGE LATA I DE LEGE FERENDA)* [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla, tom II*, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.

[36] Tekst ustawy dostępny na stronie: https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1600. Ustawa została zawetowana przez Prezydenta RP i nie weszła w życie.

oraz nakładane są już na nią obowiązki procesowe."[37]. **Pouczenie o prawie do nieobciążania się i prawie do milczenia w sposób zrozumiały dla osoby zatrzymanej częściowo realizowałoby idee, jakie mieli projektodawcy druku sejmowego nr 1600.** Dwie najważniejsze gwarancje procesowe z perspektywy osoby, przeciwko której prowadzone jest postępowanie karne: prawo dostępu do obrońcy (np. radcy prawnego) oraz prawo do milczenia byłby niejako „wyjęte przed nawias" – osoba podejrzana byłaby o nich informowana zanim formalnie wszczęto przeciwko niej postępowanie karne.

Jeśli chodzi o pouczenia osoby tymczasowo aresztowanej, to konieczne wydaje się przeanalizowanie katalogu pouczeń zawartego w tym przepisie i uporządkowanie pouczeń z art. 263 § 8 k.p.k. w kontekście informacji, które są przekazywane podejrzanemu w trybie art. 300 § 1 k.p.k.

W pierwszej kolejności, ustawodawca powinien – tak samo jak w art. 300 § 1 k.p.k. – wprowadzić odrębny formularz pouczenia dla osoby tymczasowo aresztowanej poniżej 18 roku życia. Niektóre z informacji, które w ustawie z druku senackiego nr 904 proponuje się przekazywać nieletniemu podejrzanemu przed pierwszym przesłuchaniem w charakterze podejrzanego lepiej „pasują" do pouczenia w związku z procedowaniem w przedmiocie pozbawienia wolności jednostki. Pouczenie o „sposobie wykonywania pozbawienia wolności wynikającego z art. 212 k.k.w."[38] udzielane każdemu nieletniemu podejrzanemu może zostać odebrane jako forma „zastraszenia" osoby przesłuchiwanej lub wywarcia na niej jakiejś formy presji. Przekazanie informacji odnośnie do zasad rozmieszczania osób tymczasowo aresztowanych, nie jest konieczne w każdej sprawie, a jedynie w tej, gdzie zastosowano izolacyjny środek zapobiegawczy.

W odniesieniu do podejrzanych tymczasowo aresztowanych, którzy nie ukończyli 18 roku życia, celowe wydaje się pouczenie ich o tzw. obronie obligatoryjnej z art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k.[39]. Osoba poniżej 18 roku życia, zgodnie z wcześniej wskazanym przepisem, musi mieć obrońcę w postępowaniu karnym, a jeśli nie został wyznaczony obrońca z wyboru, to organ procesowy wyznaczy obrońcę z urzędu. Pouczenie o obronie obligatoryjnej powinno zostać uzupełnione o informację o ustaniu – co do

[37] Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw, s. 12. Uzasadnienie dostępne na stronie: https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=1600.
[38] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 911 z późn. zm.).
[39] Warto zauważyć, że takie pouczenie znajduje się w projekcie formularza pouczeń „Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, który nie ukończył 18 lat", będącym załącznikiem do projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości.

zasady - tej obrony z chwilą ukończenia 18 roku życia[40] oraz o możliwości wyznaczenia obrońcy obligatoryjnego w sytuacji wskazanej w art. 79 § 2 k.p.k.[41]. W przypadku osób niepełnoletnich nie ma zatem potrzeby pouczać o prawie do pomocy prawnej z urzędu z art. 78 k.p.k., ponieważ podejrzanym i oskarżonym poniżej 18 roku życia, prawo to przysługuje na innej podstawie.

Następnie, **zbędne jest pouczanie w każdej sprawie o prawie do wyznaczenia obrońcy z urzędu na podstawie art. 78a k.p.k.[42].** Przepis ten odnosi się do ograniczonej grupy osób – żołnierzy, funkcjonariuszy Policji lub funkcjonariuszy Straży Granicznej – którym postanowiono zarzut popełnienia czynu zabronionego w specyficznych okolicznościach, tj. w następstwie stosowania środków przymusu bezpośredniego, użycia broni lub innego uzbrojenia albo użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej w związku z wykonywaniem czynności lub zadań służbowych 1) na podstawie art. 11b albo art. 11c ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 2025 r. poz. 914 i 1366 oraz z 2026 r. poz. 50 i 187), art. 18 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2025 r. poz. 636, 718 i 1366 oraz z 2026 r. poz. 187) albo w czasie trwania operacji wojskowej, o której mowa w art. 2 pkt 18a ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Dz. U. z 2025 r. poz. 825, 1014 i 1080 oraz z 2026 r. poz. 26), 2) w przypadku konieczności odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność swoją lub innej osoby albo nienaruszalność granicy państwowej lub przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do tych zamachów albo prowadzenia działań kontrterrorystycznych, o których mowa w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz. U. z 2025 r. poz. 194). Sam przepis art. 78a k.p.k. ma rozbudowaną treść i zawiera szereg odesłań do ustaw szczególnych. **Przeważająca**

---

[40] Zob. m.in.: postanowienie SN z 21.12.2023 r., II KK 406/23, LEX nr 3648333, gdzie SN wskazał, że „Stosownie do treści art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k. w postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli nie ukończył 18 lat. Tym samym, obligatoryjna obrona - w rozumieniu przepisów ustawy karnoprocesowej - związana jest z wiekiem sprawcy w czasie toczenia się procesu karnego. Inaczej rzecz ujmując oskarżony musi mieć obrońcę, jeśli uzyskał ten status przed ukończeniem osiemnastego roku życia, jednakże obowiązek posiadania obrońcy ze względu na wiek ustaje z chwilą ukończenia w toku prowadzonego w sprawie postępowania osiemnastego roku życia, niezależnie od stadium procesowego.”. Zob. także: J. Zagrodnik, M. Burdzik [w:] S. Głogowska i in., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 79; W. Posnow, D. Czerniak [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 7, 2026, art. 79.

[41] Przepis brzmi: „Oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na inne okoliczności utrudniające obronę.”.

[42] Przepis został dodany ustawą z dnia 26 lipca 2024 r. o zmianie niektórych ustaw w celu usprawnienia działań Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Policji oraz Straży Granicznej na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa (Dz. U. poz. 1248). O tej regulacji zob. także: W. Posnow, D. Czerniak [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 7, 2026, art. 78a.

większość podejrzanych nie będzie mogła skorzystać z szczególnego trybu wyznaczenia obrońcy z urzędu, a pouczenie o tym uprawnieniu niepotrzebnie rozbudowuje – i tak już obszerny – katalog pouczeń. Jeśli będzie potrzeba udzielić dodatkowego pouczenia o możliwości wyznaczenia obrońcy z urzędu na zasadach określonych w art. 78a k.p.k., takie pouczenie może zostać udzielone „w miarę potrzeby", zgodnie z art. 16 § 2 k.p.k. i np. wpisane do protokołu przesłuchania. **Pouczenie o art. 78a k.p.k. w ramach ogólnych formularzy pouczeń wydaje się zbędne także z tego powodu, że w tych sprawach zawsze będzie prowadzone śledztwo – art. 309 pkt 2 i 3 k.p.k. – zatem to prokurator będzie prowadził czynności w postępowaniu przygotowawczym i nie będzie mógł „powierzyć śledztwa w całości" nieprokuratorskim organom postępowania przygotowawczego (por. art. 311 § 2 k.p.k.).**

Ustawodawca powinien rozważyć także przeniesienie pouczenia o art. 156 § 5a k.p.k. z art. 300 § 1 k.p.k. do art. 263 § 8 k.p.k. Obecnie osobę, przeciwko której skierowano wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania poucza się o „prawie do przeglądania akt w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku o tymczasowe aresztowanie". Jest to pouczenie niepełne. Brakuje bowiem informacji o możliwości wyłączenia określonych dowodów na podstawie art. 250 § 2b k.p.k., a także o możliwości uwzględnienia przez sąd okoliczności korzystnych dla podejrzanego znajdujących się w części akt, która nie została udostępniona podejrzanemu (art. 249a k.p.k.). Dodatkowo, przepis art. 156 § 5a k.p.k. odnosi się do złożenia wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania, zaś obecnie osobę tymczasowo aresztowaną poucza się o dostępie do akt w ramach stosowania (czyli orzekania po raz pierwszy) tymczasowego aresztowania.

Dodatkowo, choć nie jest to w pełni związane z informowaniem uczestników postępowania o prawach i obowiązkach w postępowaniu karnym, ustawodawca mógłby rozważyć zmianę art. 263 § 8 k.p.k. przez wskazanie, że pouczeń wymienionych w tym przepisie udziela się wraz z doręczaniem wniosku prokuratora o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. W projekcie ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw z druku sejmowego nr 1600 art. 250 § 3 k.p.k. zobowiązywał prokuratora do doręczenia podejrzanemu wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania wraz z odpowiednimi pouczeniami. Ponieważ ustawa nie weszła w życie, zaś sytuacja, w której możliwość zapoznania się z wnioskiem aresztowym zależy obecnie od woli organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, jest trudna do pogodzenia z możliwością odpowiedniego przygotowania się do obrony podczas

posiedzenia aresztowego (a także z prawem do informacji o przyczynach skierowania wniosku o zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego), warto dążyć do wyeliminowania tej nierówności tak szybko, jak to jest możliwe. Propozycja ta nie odbiega od zasadniczego celu opiniowanej ustawy (wzmocnienia gwarancji prawa do informacji w postępowaniu karnym) i jest zgodna z dyrektywą 2012/13.

***

Podsumowując uwagi odnoszące się do katalogów pouczeń dla osoby zatrzymanej i tymczasowo aresztowanej, pozytywnie należy ocenić dodanie do katalogów pouczeń informacji o prawie do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z powodu niewątpliwie niesłusznego zatrzymania lub tymczasowego aresztowania. Konieczne jest jednak:

- **w odniesieniu do osoby zatrzymanej: zastąpienie obecnego, nieprecyzyjnego pouczenia o „prawie do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia" jednoznaczną informacją o prawie do milczenia oraz prawie do nieobciążania się;**

- opracowanie odrębnych formularzy pouczeń dla osób zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych, które nie ukończyły 18 roku życia, z uwzględnieniem potrzeb wynikających z wieku tych osób, sytuacji procesowej i potrzeby szczególnej ochrony;

- w przypadku osób tymczasowo aresztowanych poniżej 18 roku życia: wyraźne pouczenie o obronie obligatoryjnej z art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k., a także o zasadach ustania tej podstawy obrony oraz możliwości dalszego wyznaczenia obrońcy obligatoryjnego na podstawie art. 79 § 2 k.p.k.

Zbędne jest ujmowanie w ogólnych formularzach pouczeń informacji o art. 78a k.p.k., ponieważ przepis ten dotyczy wąskiej, szczególnej kategorii podejrzanych i informacja o tym uprawnieniu powinna być udzielana „w miarę potrzeby" na podstawie art. 16 § 2 k.p.k. Rozważenia wymaga także przeniesienie pouczenia o art. 156 § 5a k.p.k. z art. 300 § 1 k.p.k. do art. 263 § 8 k.p.k. Celowe byłoby ponadto wskazanie, że pouczenia przewidziane w art. 263 § 8 k.p.k. są udzielane wraz z doręczeniem wniosku prokuratora o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania, co lepiej realizowałoby prawo do informacji i umożliwiałoby rzeczywiste przygotowanie się do posiedzenia aresztowego.

IV. Pouczenia podejrzanego (art. 300 § 1 k.p.k.) i oskarżonego (art. 338 § 1a k.p.k., art. 339 § 6 k.p.k., art. 353 § 4 k.p.k.)

IV.1. Proponowany art. 300 § 1 k.p.k.

W uzasadnieniu projektu opiniowanej ustawy z druku sejmowego nr 2997 podkreślono

konieczność ograniczenia zakresu pouczeń podejrzanego, jakie otrzymuje on przed pierwszym przesłuchaniem. Zwrócono także uwagę na fakt, że kolejne zmiany art. 300 § 1 k.p.k. doprowadziły do znacznego rozbudowania formularza pouczeń, a tym samym, uczynienia go trudniejszym w percepcji[43]. **Kierunek zaproponowanych zmian jest słuszny. Zwłaszcza pouczenie podejrzanego, który ukończył 18 rok życia zasługuje co do zasady na aprobatę. Wątpliwości można mieć natomiast do propozycji pouczeń dla osoby, która nie ukończyła 18 lat.**

Przed przystąpieniem do uwag szczegółowych, warto wskazać na kwestię o ogólniejszym charakterze. Zgodnie z art. 3 dyrektywy 2012/13 podejrzani lub oskarżeni powinni otrzymać informację dotyczącą „przynajmniej poniższych praw procesowych, stosowanych zgodnie z prawem krajowym, **aby umożliwić skuteczne wykonywanie tych praw** (podkreślenie własne):

a) prawo dostępu do obrońcy;

b) wszelkie uprawnienia do bezpłatnej porady prawnej i warunki jej uzyskania;

c) prawo do informacji dotyczących oskarżenia, zgodnie z art. 6;

d) prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego;

e) prawo do odmowy składania wyjaśnień".

Przepis art. 3 ust. 2 dyrektywy 2012/13 stanowi zaś, że „Państwa członkowskie zapewniają, aby informacje określone w ust. 1 zostały udzielone ustnie lub pisemnie, w prostym i przystępnym języku, z uwzględnieniem wszelkich szczególnych potrzeb osób podejrzanych lub oskarżonych, wymagających szczególnego traktowania".

Dla prawidłowej implementacji dyrektywy w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym wystarczające byłoby pouczenie podejrzanego o uprawnieniach z art. 78 (obrońca z urzędu)[44], 79 i 80 k.p.k. (obrona obligatoryjna, która także może być obroną z urzędu, co wiąże się z dyrektywą 2016/1919[45] oraz dyrektywą 2016/800), art. 81 i 81a k.p.k. (procedura wyznaczenia obrońcy z urzędu), art. 83 k.p.k. (możliwość ustanowienia obrońcy przez inną osobę), art. 178 pkt 1 k.p.k. (tajemnica obrończa wraz

[43] Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy nr 2997, s. 4.

[44] O przyczynach, dlaczego pouczenie o art. 78a k.p.k., może zostać pominięte, pisano w części dotyczącej pouczeń osoby tymczasowo aresztowanej.

[45] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wniosek w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz. U. UE. L. z 2016 r. Nr 297, str. 1 z późn. zm.); dalej: dyrektywa 2016/1919.

z dodatkową informacją dotyczącą uprawnienia z art. 4 dyrektywy 2013/48[46]), art. 119 k.p.k. (w zakresie wymagań formalnych dotyczących złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu), art. 301 k.p.k. (udział obrońcy w przesłuchaniu), art. 72 k.p.k. (prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza), art. 175 i 176 k.p.k. (prawo do składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień oraz odmowy odpowiedzi na pytanie bez podania przyczyny, a także prawo do złożenia wyjaśnień na piśmie w postępowaniu przygotowawczym) oraz art. 74 k.p.k. (prawo do nieobciążania się i niedostarczania dowodów na swoją niekorzyść, wraz z odstępstwami od tego uprawnienia; art. 7 dyrektywy 2016/343[47]), a także informowanie podejrzanego o treści zarzutu i jego zmianach w zakresie szerszym niż wynika to z art. 314 k.p.k.[48].

W proponowanym stanie prawnym, pouczenie podejrzanego jest jednocześnie za wąskie – aby prawidłowo implementować przepisy unijne, nie tylko wynikające z dyrektywy 2012/13 (nie poucza się o uprawnieniach, o których podejrzany powinien zostać poinformowany – przede wszystkim o prawie do nieobciążania się – art. 74 § 1 k.p.k.) – i nadal zbyt obszerne, by można było z niego odczytać informacje przydane w postępowaniu karnym na danym jego etapie.

W odniesieniu do osób, które ukończyły 18 rok życia, projektodawcy proponują, by podejrzanych pouczać o:

1. prawie do składania wyjaśnień (art. 175 § 1 k.p.k.),
2. prawie do odmowy składania wyjaśnień (art. 175 § 1 k.p.k.),
3. prawie do odmowy odpowiedzi na pytania (art. 175 § 1 k.p.k.),
4. prawie do informacji o zarzutach i ich zmianach (art. 71 § 1 k.p.k. w zw. z art. 314 k.p.k.),

---

[46] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 294, str. 1); dalej: dyrektywa 2013/48.

[47] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz. U. UE. L. z 2016 r. Nr 65, str. 1); dalej: dyrektywa 2016/343.

[48] Chodzi bowiem o udzielanie informacji o wszystkich zmianach zarzutów, także tych, które są korzystne z perspektywy podejrzanego, a nie tylko w sytuacji, kiedy ustawodawca wymaga wydania nowego postanowienia o zarzutach, zgodnie z art. 314 k.p.k., tj. kiedy zmieniono kwalifikację czynu na surowszą, konieczne jest rozszerzenie zarzutów albo należy zarzucić czyn w zmienionej w istotny sposób postaci. Warto jednak zauważyć, że w pozostałych sytuacjach (np. zmianie kwalifikacji prawnej czynu na łagodniejszą), ustawodawca w pozostałych przypadkach zmiany zarzutów nie precyzuje formy przekazania informacji podejrzanemu.

5. prawie do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia (art. 315 k.p.k.),

6. prawie do udziału w czynnościach śledztwa lub dochodzenia,

7. prawie do posiadania obrońcy, w tym prawie do wyznaczenia obrońcy z urzędu w wypadku określonym w art. 78 k.p.k.

8. prawie do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego (art. 321 k.p.k.),

9. art. 23a § 1 i 4 k.p.k., tj. możliwości skierowania sprawy do mediacji i dobrowolności mediacji,

10. art. 72 § 1 i 2 k.p.k., tj. o prawie do tłumaczenia ustnego lub pisemnego,

11. art. 156 § 5 i 5a k.p.k., tj. dostępie do akt w postępowaniu przygotowawczym,

12. art. 301 k.p.k., tj. zasadach udziału obrońcy w przesłuchaniu, w tym, że niestawiennictwo obrońcy, niezależnie od przyczyny, nie tamuje toku przesłuchania,

13. art. 335 k.p.k., tj. procedurze złożenia przez prokuratora wniosku o skazanie bez rozprawy w obu formach – jako samoistnego wniosku (art. 335 § 1 k.p.k.) oraz jako załącznika do aktu oskarżenia (art. 335 § 2 k.p.k.).

Podejrzanego powyżej 18 roku życia proponuje się ponadto pouczać o obowiązkach procesowych z:

1. art. 74 k.p.k. (obowiązek poddania się badaniom i czynnościom takim jak pobranie odcisków palców, próbek do badań genetycznych i innych),

2. art. 75 k.p.k. (obowiązek stawienia się na wezwanie organu procesowego wraz z pouczeniem o możliwości zatrzymania i przymusowego doprowadzenia, gdy obowiązek stawiennictwa nie zostanie dopełniony),

a także o:

3. zasadach doręczania wezwań i zawiadomień oraz możliwości złożenia wniosku o nieprzeprowadzanie czynności pod nieobecność osoby zawiadomionej (art. 117 § 1 i 2 k.p.k.)

4. zasadach doręczania pism procesowych (art. 133 § 2 k.p.k.),

5. obowiązku informowania o każdej zmianie miejsca pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności i konsekwencjach niedopełnienia tego obowiązku (art. 138 k.p.k.) oraz

6. konieczności ustanowienia pełnomocnika do doręczeń, jeśli podejrzany

przebywa poza granicami UE (art. 139 k.p.k.).

W pouczeniu podejrzanego nadal brak jest informacji o prawie do nieobciążania się – art. 74 § 1 k.p.k. Uprawnienie to ma szerszy zakres niż tylko prawo do milczenia, ponieważ obejmuje każdą czynność aktywnego dostarczania dowodów na swoją niekorzyść. Podejrzany – o czym jest pouczany – ma obowiązek poddać się czynnościom i badaniom z art. 74 § 2 k.p.k. **Nie ma natomiast obowiązku np. oddawać próbek pisma do badań porównawczych, czy podawać numeru PIN/hasła do elektronicznych nośników danych. Pouczenie o prawie do nieobciążania się zredukowałoby deficyt informacyjny, jaki występuje po stronie nieinstytucjonalnych uczestników postępowania.** W odniesieniu do pouczenia o prawie do udziału w czynnościach śledztwa lub dochodzenia, projektodawcy nie wskazali zakresu pouczenia. W odniesieniu do pokrzywdzonego art. 300 § 2 k.p.k. wprost odnosi się do art. 315-318 k.p.k. Dotychczasowe pouczenie podejrzanego miało natomiast węższy zakres i nie wskazywało na wszystkie możliwości aktywnego włączenia się w prowadzone postępowanie przygotowawcze. Brak jest także pouczenia o zasadach ustanowienia obrońcy z urzędu w przypadku obrony obligatoryjnej (art. 79 § 1 i 2 k.p.k., względnie także art. 80 k.p.k.) oraz o możliwości ustanowienia obrońcy przez inną osobę (art. 83 k.p.k.). Pouczenie podejrzanego nadal nie zawiera informacji o trybie wyznaczenia obrońcy z urzędu.

Zbędne jest przekazywanie w trybie art. 300 § 1 k.p.k. informacji o zasadach dostępu do akt w ramach postępowania aresztowego – art. 156 § 5a k.p.k. Informacja ta, jak zostało to wcześniej wskazane, bardziej „pasuje" do pouczenia udzielanego w ramach art. 263 § 8 k.p.k. Niecelowe wydaje się także informowanie o prawie do wyznaczenia obrońcy z urzędu w trybie art. 78a k.p.k.[49] z uwagi na wąski zakres podmiotowy i przedmiotowy aktualizowania się uprawnienia wynikającego z tego przepisu. Warto także zauważyć, że w dotychczasowym wzorze pouczenia, informacja o prawie z art. 78a k.p.k. była przekazywana w formie „przeklejenia" treści przepisu do formularza pouczeń[50]. Projekty rozporządzeń w zakresie pouczenia o treści art. 78a k.p.k. dążą do przekazania tej informacji językiem prostym – na tyle, na ile jest to możliwe biorąc pod uwagę stopień skomplikowania materii. Jednak nadal trudno uznać taką informację za zrozumiałą dla odbiorcy. A z uwagi na wąski zakres podmiotowy, zbędne jest przekazywanie tej informacji w ogólnym wzorze pouczenia.

[49] Zob. uwagi w pkt II.

[50] Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2024 r. w sprawie określenia wzorów pisemnych pouczeń o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. poz. 1658), załącznik nr 1, s. 3 i 4.

Rozważenia wymaga także informowanie każdego podejrzanego o trybie konsensualnym z art. 335 k.p.k. Skazanie bez rozprawy jest możliwe wyłącznie w sprawach o występek. Z samej istoty tej instytucji przekazanie informacji o tym trybie rozpoznania sprawy karnej nie będzie miało ogólnego (możliwego do zastosowania w każdym przypadku) charakteru. Jeśli zajdzie taka konieczność albo organ przesłuchujący uzna, że jest możliwość zawarcia porozumienia procesowego, to może takiego pouczenia udzielić niezależnie od ustawowego obowiązku, w ramach pouczenia „w miarę potrzeby" z art. 16 § 2 k.p.k. Pouczanie każdego podejrzanego o instytucji skazania bez rozprawy może być mylące – nie każdy bowiem zna różnicę między zbrodnią i występkiem.

Niecelowe jest także pouczanie o treści art. 117 § 1 i 2 k.p.k. Lepiej by informacja o tym, czy uczestnik postępowania ma obowiązek stawić się na wezwanie organu procesowego, czy jedynie „zawiadamia się" go o prowadzeniu określonych czynności wraz z informacjami o usprawiedliwieniu nieobecności oraz konsekwencjach niestawiennictwa była przekazywana wraz z doręczeniem wezwania. Wyeliminowanie tego pouczenia pozwoli ograniczyć katalog pouczeń podejrzanego do tego, co jest niezbędne na wstępnym etapie postępowania przygotowawczego.

Podejrzanego, który nie ukończył 18 lat, obok wyżej wskazanych praw i obowiązków, poucza się ponadto o:

1. art. 76 k.p.k., tj. osobie – przedstawicielu ustawowym lub osobie, pod której pieczą podejrzany/oskarżony pozostaje – uprawnionej do podejmowania działań na korzyść podejrzanego;
2. art. 299b k.p.k., tj. obecności przedstawiciela ustawowego lub osoby, pod której pieczą podejrzany pozostaje podczas przesłuchania;
3. art. 202 k.p.k., tj. badaniu stanu zdrowia psychicznego (opiniowaniu psychiatrycznym),
4. art. 214 k.p.k., tj. wywiadzie środowiskowym,
5. art. 215 k.p.k., tj. badaniach psychologicznych i lekarskich,
6. zasadach stosowania środków zapobiegawczych,
7. art. 212 k.k.w., tj. sposobie wykonywania pozbawienia wolności oraz
8. roli organów uczestniczących w postępowaniu karnym.

Zbędne jest pouczanie każdego podejrzanego poniżej 18 roku życia o treści art. 202 k.p.k., tj. o badaniach o stanie zdrowia psychicznego. Przepis ten nie kreuje ani

żadnego uprawnienia ani żadnego obowiązku dla podejrzanego, ale określa procedurę powołania biegłych psychiatrów i szczególne warunki służące zapewnieniu obiektywizmu opinii o stanie zdrowia psychicznego (art. 202 § 3 k.p.k.). Co więcej, powołanie biegłych psychiatrów ma miejsce wtedy, gdy po stronie organu procesowego pojawi się wątpliwość odnośnie do poczytalności podejrzanego w chwili czynu lub w trakcie trwania postępowania (art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.), zaś wątpliwość ta powinna wiązać się z wyznaczeniem obrońcy z urzędu, jeśli nie posiada on obrońcy z wyboru[51]. Podobnie, o prawach związanych z poddaniem badaniom lekarskim z art. 215 k.p.k. nie ma potrzeby pouczać każdego małoletniego podejrzanego. Obie te informacje powinny zostać przekazane w ramach pouczeń z art. 16 § 2 k.p.k.

Rozważyć można wyeliminowanie pouczenia o art. 214 k.p.k. Z pespektywy podejrzanego pouczenie o możliwości przeprowadzenia wywiadu środowiskowego nie ma znaczenia dla realizacji jego prawa do obrony. Co więcej, art. 214 k.p.k. nie kreuje żadnych uprawnień dla podejrzanego, a jedynie określa sposób i procedurę przeprowadzenia tej czynności w ogólnym zarysie, bowiem szczegółowe informacje zawarte są w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Pouczenie o treści art. 212 k.k.w. powinno zostać przeniesione do pouczenia udzielanego osobie, przeciwko której skierowano wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania (art. 263 § 8 k.p.k.). Nie ma potrzeby informować każdego niepełnoletniego podejrzanego o tym, w jakich warunkach może przebywać, jeśli zostanie tymczasowo aresztowany. Takie pouczenie może – z perspektywy osoby młodej – zostać uznane za formę wywierania presji.

W uzasadnieniu do projektu opiniowanej ustawy wskazano, że obowiązek pouczenia podejrzanych poniżej 18 roku życia o zasadach stosowania środków zapobiegawczych wynika z art. 10 i 11 dyrektywy 2016/800. Warto jednak zwrócić uwagę, że art. 10 dyrektywy 2016/800 odnosi się do zapewnienia, by ewentualne pozbawienie wolności dziecka było ograniczone do najkrótszego stosownego okresu, zaś art. 11 dyrektywy 2016/800 wprowadza prymat wolnościowych środków zapobiegawczych. Pouczenie o

prawie do ograniczenia pozbawienia wolności i do stosowania środków alternatywnych – zgodnie z art. 4 ust. 1 lit b dyrektywy 2016/800 – powinno zostać udzielone na najwcześniejszym **właściwym** etapie postępowania. Nie oznacza to obowiązku pouczenia w każdej sprawie, a jedynie wtedy, gdy byłoby to konieczne z uwagi na

[51] Zob. np. wyrok SN, gdzie wskazano, że „Już sama decyzja o powołaniu dowodu z opinii biegłych psychiatrów oznacza rzeczywiste ujawnienie się po stronie organu procesowego "uzasadnionej wątpliwości" w rozumieniu art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.”; wyrok SN z 13.03.2025 r., III KK 425/24, LEX nr 3842902; czy np.: postanowienie SN z 24.04.2025 r., II KS 12/25, OSNK 2025, nr 6, poz. 39.

charakter postępowania i to, jak jest ono prowadzone. Obszerna informacja o tym, jakie środki zapobiegawcze mogą być stosowane, o przesłankach ich stosowania itp. jest nadmiarowa i może niepotrzebnie rozbudowywać katalog pouczenia.

Pouczenie niepełnoletniego podejrzanego musi zostać uzupełnione o art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k. oraz art. 79 § 2 k.p.k. Osoba poniżej 18 roku życia korzysta bowiem z tzw. obrony obligatoryjnej, tj. musi mieć obrońcę od najwcześniejszego etapu postępowania, a jeśli nie został wyznaczony obrońca z wyboru, organ ma obowiązek wyznaczyć obrońcę z urzędu. Z uwagi na treść art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k. niepełnoletnich podejrzanych nie ma potrzeby pouczać o art. 78 k.p.k. i trybie wyznaczenia obrońcy z urzędu, chyba że ta informacja zostałaby sformułowana w taki sposób, że dla podejrzanego byłoby jasne, iż uprawnienie z art. 78 k.p.k. zaktualizuje się dopiero wtedy, gdy ukończy on 18 lat. **Projekt rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości określający wzór pouczenia dla podejrzanego, który nie ukończył 18 lat, dodaje informację o obronie obligatoryjnej, wskazując, że jeśli podejrzany nieletni nie ma obrońcy, to zostanie mu wyznaczony obrońca z urzędu. Niemniej, brak jest analogicznego przepisu, zobowiązującego do pouczenia o ww. przepisie w art. 300 § 1 k.p.k.**

***

Podsumowując, art. 300 § 1 k.p.k. wymaga dalszej korekty. Pozytywnie należy ocenić sam kierunek zmian, polegający na ograniczeniu nadmiernie rozbudowanego katalogu pouczeń udzielanych podejrzanemu przed pierwszym przesłuchaniem.

Nie zmienia to jednak faktu, że **proponowane pouczenie dla podejrzanego, który ukończył 18 rok życia, nadal nie obejmuje wszystkich informacji koniecznych z perspektywy wdrożenia dyrektyw unijnych** oraz realnego wykonywania prawa do obrony, przede wszystkim:

- wyraźnego pouczenia o prawie do nieobciążania się (art. 74 § 1 k.p.k.),

- zasadach obrony obligatoryjnej (art. 79 i 80 k.p.k.),

- trybie wyznaczenia obrońcy z urzędu (art. 81 i 81a k.p.k.) oraz

- możliwości ustanowienia obrońcy przez inną osobę (art. 83 k.p.k.).

Jednocześnie w katalogu pozostawiono informacje zbędne z perspektywy informacji udzielanych przed pierwszym przesłuchaniem, tj. pouczenie o art. 156 § 5a k.p.k. (które powinno zostać przeniesione w całości do pouczeń udzielanych w trybie art. 263 § 8 k.p.k.), art. 78a k.p.k. (które można byłoby pominąć ze względu na wąski zakres podmiotowy i przedmiotowy), art. 335 k.p.k. oraz art. 117 § 1 i 2 k.p.k.

Jeszcze dalej idą zastrzeżenia wobec pouczeń dla podejrzanego poniżej 18 roku życia. Katalog obejmuje bowiem informacje nadmiarowe i niedostosowane do sytuacji procesowej tej osoby, takie jak pouczenie o art. 202, 214 i 215 k.p.k., o art. 212 k.k.w. czy o zasadach stosowania środków zapobiegawczych, a zarazem pomija podstawowe znaczenie obrony obligatoryjnej wynikającej z art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k.

W rezultacie art. 300 § 1 k.p.k. jest jednocześnie za wąski i za szeroki: nie przekazuje wszystkich informacji rzeczywiście gwarancyjnych, a równocześnie nadal zawiera treści zbędne albo przedwczesne. Konieczne jest zatem dalsze ograniczenie katalogu do informacji istotnych na etapie pierwszego przesłuchania, uzupełnienie go o uprawnienia rzeczywiście podstawowe oraz wyraźne odrębne ukształtowanie pouczenia dla osoby, która nie ukończyła 18 roku życia. Warto także podkreślić, że projektowany art. 300 § 1 k.p.k. nadal ujmuje art. 74 k.p.k. przede wszystkim wśród „obowiązków i konsekwencji", nie formułując w sposób jednoznaczny informacji o prawie wynikającym z art. 74 § 1 k.p.k., tj. prawie do nieobciążania się.

IV.2. Art. 338 § 1a, 7 i 8 k.p.k.

Ustawa proponuje zmianę katalogu pouczeń oskarżonego, jakie są przekazywane wraz z doręczeniem aktu oskarżenia. Obok zmiany „listy" pouczeń, dodana zostanie delegacja ustawowa do wydania rozporządzenia przez Ministra Sprawiedliwości (proponowany art. 338 § 8 k.p.k.) ujednolicającego sposób przekazywania informacji na wstępnym etapie postępowania sądowego. Zmiana ta jest słuszna – dotychczas bowiem pouczenia z art. 338 § 1a k.p.k. były konstruowane samodzielnie przez sędziów w danym sądzie. Często przekazanie pouczenia sprowadzało się do zrobienia swoistego „wyciągu" konkretnych przepisów z k.p.k.

Proponowany katalog pouczeń jest co do zasady prawidłowy – ustawodawca rezygnuje z pouczeń odnoszących się do przeprowadzenia rozprawy, zasad udziału w rozprawie (art. 374, 376, 377 k.p.k.) oraz trybu złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku (art. 422 k.p.k.). Dodaje natomiast pouczenia istotne z perspektywy udziału w postępowaniu sądowym, tj. informację o zasadach dostępu do akt sprawy karnej (art. 156 § 1, 2 i 3 k.p.k.), przypomina pouczenia o obowiązku podania danych adresowych i konsekwencjach niedopełnienia tego obowiązku (art. 138 i 139 k.p.k.), obowiązku informowania o każdej zmianie miejsca pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności oraz obowiązku stawienia się na wezwanie i konsekwencjach niedopełnienia tego obowiązku (art. 75 § 1 i 2 k.p.k.), a także możliwości wyznaczenia obrońcy z urzędu i trybie złożenia wniosku w postępowaniu sądowym – art. 338b k.p.k.

Wątpliwość można mieć w zasadzie jedną. Niecelowe jest pouczanie w każdej

sprawie o trybie postępowania i doręczania aktu oskarżenia, jeśli zawiera on informacje niejawne (art. 338 § 3 k.p.k.). Ta informacja powinna zostać przekazana tylko wtedy, gdy sprawa istotnie zawiera informacje niejawne i zarówno z aktem oskarżenia, jak i aktami sprawy (art. 156 § 4 k.p.k.) będzie można zapoznać się w kancelarii tajnej.

Z perspektywy realizowania prawa do obrony, celowe jest pouczenie oskarżonego o prawie do składania wniosków dowodowych (art. 167 k.p.k.), warunkach formalnych wniosku dowodowego (art. 169 k.p.k.), a także wyjaśnienie, że termin 7-dniowy „wzywający" do składania wniosków dowodowych nie ma stanowczego charakteru, tj. oskarżony może składać wnioski dowodowe w każdym czasie, w toku postępowania przed sądem I instancji.

W stosunku do wcześniejszej wersji projektu dodano ponadto art. 338 § 7 k.p.k., zgodnie z którym, jeżeli oskarżony nie ukończył 18 lat, pouczenie, o którym mowa w § 1, 1a i 2, doręcza się również przedstawicielowi ustawowemu lub osobie, pod której pieczą oskarżony pozostaje, albo innej osobie wskazanej lub wyznaczonej, o której mowa w art. 76a k.p.k. Kierunek tej zmiany zasługuje na aprobatę, ponieważ zwiększa prawdopodobieństwo, że osoba małoletnia uzyska realne wsparcie w zrozumieniu swojej sytuacji procesowej. **Nie zastępuje to jednak obowiązku ukształtowania samej treści pouczenia w sposób rzeczywiście zrozumiały dla osoby, która nie ukończyła 18 lat.**

IV.3. Art. 339 § 6 k.p.k.

O ile pouczenie z art. 338 § 1a k.p.k. jest prawidłowe – modelowe – o tyle „pakiet" pouczeń dla oskarżonego proponowany w art. 339 § 6 k.p.k. budzi wątpliwości. **Projektodawcy proponują pouczać – nadal na wstępnym etapie postępowania sądowego – oskarżonego o uprawnieniach i obowiązkach bardzo odległych, które nie wiadomo, czy będą mogły się zaktualizować (np. o możliwości dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, a z uwagi na możliwość umorzenia postępowania na posiedzeniu w trybie art. 339 § 3 pkt 1 i 2 k.p.k. nie jest wiadomym, czy takie uprawnienie będzie miało „szansę" się zaktualizować).** Zasadniczym problemem jest jednak to, że w ramach jednego formularza/wzoru pouczeń proponuje się udzielać informacji, które:

- mają znaczenie dla każdego rodzaju posiedzenia,
- mają znaczenie dla szczególnego rodzaju posiedzenia, na którym sprawa będzie

merytorycznie rozpoznawana (chodzi o tzw. posiedzenia wyrokowe[52] w związku z rozpoznawaniem wniosku o warunkowe umorzenie postępowania, wniosku o skazanie bez rozprawy lub wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej oraz o posiedzenie w przedmiocie umorzenia postępowania i zastosowania środków zabezpieczających);

- mają znaczenie – co do zasady – dopiero na rozprawie albo po wydaniu wyroku.

W wersji ustawy zawartej w druku senackim nr 904 dodano obowiązek doręczenia pouczenia przedstawicielowi ustawowemu, osobie sprawującej pieczę albo innej osobie, o której mowa w art. 76a k.p.k., jeżeli oskarżony nie ukończył 18 lat. **Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie, jednak nie usuwa ono zasadniczego problemu konstrukcji samego formularza. Osoba wspierająca małoletniego otrzyma bowiem ten sam zbiorczy dokument obejmujący informacje dotyczące różnych możliwych rodzajów posiedzeń.**

Projektowany przepis dubluje pouczenia, które zostały przekazane oskarżonemu wraz z doręczeniem aktu oskarżenia. Pomiędzy doręczeniem aktu oskarżenia, a wyznaczeniem posiedzenia, nie upływa – co do zasady – znaczna ilość czasu, zatem nie ma potrzeby tak szybko powtarzać pouczeń o:

- mediacji (art. 23a § 1 i 4 k.p.k.),

- obowiązku stawiennictwa i konsekwencjach niedopełnienia tego obowiązku (art. 75 § 1 i 2 k.p.k.),

- zasadach dostępu do akt postępowania (art. 156 § 1, 2 i 3 k.p.k.) oraz

- prawie do złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu i trybie rozpoznania tego wniosku (art. 338b k.p.k.).

„Zdublowane" pouczenia powinny zostać usunięte z katalogu z art. 339 § 6 k.p.k.
Na marginesie, warto zauważyć, że nie do końca zrozumiały jest zabieg ustawodawcy polegający na pouczeniu w trybie art. 338 § 1a k.p.k. wyłącznie o art. 76 k.p.k., a w trybie art. 339 § 6 k.p.k. – o art. 76 i 76a k.p.k. Z jednej strony dublowane jest pouczenie o art. 76 k.p.k., z drugiej – proponuje się szerszy zakres pouczeń w związku z udziałem w posiedzeniu. Oba pouczenia powinny znajdować się w jednym miejscu – albo w ramach pouczeń z art. 338 § 1a k.p.k. albo w ramach pouczeń z art. 339 § 6 k.p.k.

Zbędne jest także pouczanie o uprawnieniach ogólnych, w sytuacji, gdy zastosowanie

[52] Zob. także: H. Paluszkiewicz, *Rozdział 6 Merytoryczne pierwszoinstancyjne wyrokowanie poza rozprawą - model normatywny instytucji prawnej* [w:] *Pierwszoinstancyjne wyrokowanie merytoryczne poza rozprawą w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008.

znajduje regulacja szczegółowa. Z perspektywy oskarżonego nie ma znaczenia informacja dotycząca ogólnych zasad udziału w posiedzeniach sądu (art. 96 k.p.k.), w sytuacji, gdy posiedzenie odbywa się w trybie szczególnym – art. 339 § 5 k.p.k.

Nie jest słuszną koncepcja „zbiorczego" pouczania o prawach i obowiązkach związanych ze wszystkimi rodzajami posiedzeń przed rozprawą. Informacja taka może być myląca dla oskarżonego niebędącego prawnikiem – jeśli bowiem sprawa zostanie umorzona na posiedzeniu przed rozprawą np. z powodu zaistnienia negatywnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. (art. 339 § 3 pkt 1 k.p.k.), to uprawnienie do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku (art. 422 k.p.k.) nigdy się nie zaktualizuje[53]. Uzasadnienie jest „częścią składową" postanowienia i co do zasady powinno zostać sporządzone wraz z postanowieniem, a odroczenie sporządzenia uzasadnienia ma charakter wyjątkowy (art. 94 k.p.k. i art. 98 § 1 i 2 k.p.k.). Podobnie w sytuacji, kiedy sąd będzie rozpoznawał wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środka zabezpieczającego (art. 354 k.p.k.), nie zaktualizuje się możliwość prowadzenia rozprawy pod nieobecność oskarżonego, jeśli wprawił się w stan niezdolności do udziału w niej (art. 377 § 1 i 3 k.p.k.). W przypadku orzekania o środkach zabezpieczających, obecnie proponowane pouczenie w zakresie jawności zewnętrznej posiedzenia (art. 360 i 361 k.p.k.) może być mylące. W przypadku orzekania o środkach zabezpieczających, rozprawa jest bowiem niejawna z mocy prawa (art. 359 pkt 1 k.p.k.), zatem posiedzenie też zostanie przeprowadzone z wyłączeniem jawności zewnętrznej.

Konieczne jest rozdzielenie pouczeń w zależności od rodzaju posiedzenia, tj. odrębnego formularza pouczeń dla spraw, gdzie:

- prokurator złożył wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających – art. 339 § 1 pkt 1 k.p.k. (należałoby pouczyć o art. 354 k.p.k., art. 359 pkt 1 k.p.k.);

- zachodzi potrzeba rozważenia kwestii warunkowego umorzenia postępowania – art. 339 § 1 pkt 2 k.p.k. (należałoby pouczyć o art. 341 k.p.k., jawności zewnętrznej posiedzenia i możliwości wyłączenia jawności – art. 360 i 361 k.p.k. w zw. z art. 95b § 3 k.p.k., trybie i sposobie złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku – art. 422 k.p.k.);

- prokurator złożył wniosek o skazanie bez rozprawy – art. 339 § 1 pkt 3 i 3a k.p.k. (należałoby wówczas pouczyć o trybie rozpoznania wniosku – art. 343 k.p.k., jawności zewnętrznej posiedzenia i możliwości wyłączenia jawności – art. 360 i 361 k.p.k. w zw. z art. 95b § 3 k.p.k., ograniczeniu możliwości podnoszenia zarzutu błędu w ustaleniach

[53] Tak samo jak nie zaktualizuje się tryb doręczenia wyroku z art. 100 § 3 k.p.k., bo wyrok nie zostanie wydany.

faktycznych i rażącej niewspółmierności kary – art. 447 § 5 k.p.k., trybie i sposobie złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku – art. 422 k.p.k.);

- oskarżony złożył wniosek o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej z art. 338a k.p.k. (należałoby wówczas pouczyć o trybie rozpoznania wniosku – art. 343a k.p.k., jawności zewnętrznej posiedzenia i możliwości wyłączenia jawności – art. 360 i 361 k.p.k. w zw. z art. 95b § 3 k.p.k., ograniczeniu możliwości podnoszenia zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych i rażącej niewspółmierności kary – art. 447 § 5 k.p.k., trybie i sposobie złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku – art. 422 k.p.k.).

Ogólne pouczenie przekazywane wraz z informacją o terminie posiedzenia sądu powinno zostać ograniczone do praw i obowiązków, które mogą znaleźć zastosowanie w każdej sprawie, jaka trafia do sądu. Przykładowo, można byłoby przekazać informacje o:

- prawie do korzystania z pomocy tłumacza i tłumaczenia pisemnego (art. 72 § 1 i 2 k.p.k.),

- wezwaniach i zawiadomieniach oraz o możliwości prowadzenia posiedzenia pod nieobecność osoby zawiadomionej o jego terminie – art. 117 § 1 i 2 k.p.k.; pouczenie należałoby uzupełnić o informację o treści art. 117 § 3 i 3a k.p.k.;

- możliwości zdalnego udziału w posiedzeniu i trybie złożenia stosownego wniosku – art. 374 § 4, 7 i 9 k.p.k. w zw. z art. 96a k.p.k.;

- możliwości wydalenia oskarżonego z sali posiedzeń, jeśli wprawił się w stan niezdolności do udziału w posiedzeniu (art. 377 § 1 i 3 k.p.k.),

- możliwości obciążenia kosztami procesu.

***

Podsumowując, sama idea pouczenia oskarżonego na etapie wyznaczenia posiedzenia zasługuje na aprobatę, ale projektowany art. 339 § 6 k.p.k. wymaga istotnego uporządkowania. W obecnym kształcie łączy on bowiem informacje o różnym znaczeniu procesowym:

1) takie, które są przydatne w każdej sprawie,

2) takie, które mają znaczenie wyłącznie dla określonych rodzajów posiedzeń,

3) a także takie, które co do zasady aktualizują się dopiero na dalszym etapie postępowania.

W rezultacie proponowane pouczenie staje się zbyt rozbudowane i może utrudniać oskarżonemu zorientowanie się, które informacje rzeczywiście

odnoszą się do jego sytuacji procesowej.

Celowe wydaje się zatem przyjęcie rozwiązania bardziej przejrzystego, polegającego na pozostawieniu w art. 339 § 6 k.p.k. jedynie podstawowego katalogu praw i obowiązków istotnych dla każdego posiedzenia. Pouczenia odnoszące się do posiedzeń szczególnych powinny zostać ujęte w odrębnych formularzach, dostosowanych do rodzaju sprawy i sposobu jej rozpoznania. Takie rozwiązanie pozwoliłoby uniknąć zarówno dublowania wcześniej przekazanych informacji, jak i przekazywania oskarżonemu treści przedwczesnych albo nieprzydatnych, a tym samym lepiej realizowałoby gwarancyjną funkcję pouczeń.

IV.4. Proponowany art. 353 § 4 k.p.k.

Pouczenie udzielane wraz z doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. W tym przepisie, projektodawcy unikają powielania informacji wcześniej udzielonych wraz z doręczeniem aktu oskarżenia (np. o dostępie do akt sprawy – art. 156 § 1, 2 i 3 k.p.k.).

Na tle art. 339 § 6 k.p.k. istotną zaletą pouczenia z art. 353 § 4 k.p.k. jest to, że zdecydowana większość objętych nim informacji pozostaje bezpośrednio związana z samą rozprawą. Dotyczy to w szczególności prawa oskarżonego do składania wyjaśnień i odmowy ich składania (art. 175 k.p.k.), zasad udziału w rozprawie w tym możliwości udziału zdalnego (art. 374 § 1, 2, 4, 7 i 9 k.p.k., art. 376 k.p.k. i art. 377 k.p.k.), wezwaniach i zawiadomieniach (art. 117 § 1 i 2 k.p.k.), konsekwencjach niestawiennictwa (art. 382 k.p.k.), możliwości prowadzenia postępowania dowodowego podczas usprawiedliwionej nieobecności oskarżonego lub obrońcy (art. 378a k.p.k.), ogłoszenia wyroku oraz trybu złożenia wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia (art. 419 § 1 i art. 422 k.p.k.).

Na aprobatę zasługuje zmiana wprowadzona do projektu przed jego wniesieniem do Sejmu, polegająca na uzupełnieniu projektowanego art. 353 § 4 k.p.k. o odesłanie do § 1 i 2 tego artykułu. **Tym samym oskarżony ma zostać poinformowany również o minimalnym terminie umożliwiającym przygotowanie się do rozprawy oraz o konsekwencjach niezachowania tego terminu. W tym zakresie wcześniejsze zastrzeżenie zostało uwzględnione.**

Nadal rozważenia wymaga uzupełnienie pouczenia o art. 390 k.p.k., skoro przepis ten dotyczy sytuacji, w której oskarżony może zostać czasowo usunięty z sali rozpraw z uwagi na obawę krępującego oddziaływania na świadka, współoskarżonego albo biegłego. Ustawodawca proponuje pouczyć oskarżonego o art. 374, 376 i 377 k.p.k. i z tej perspektywy pominięcie art. 390 k.p.k. nie jest zrozumiałe.

Zasadne byłoby rozważenie uzupełnienia pouczenia także o art. 369 k.p.k., określający kolejność przeprowadzania dowodów. Z perspektywy nieprofesjonalnego uczestnika postępowania, sytuacja, w której – przynajmniej na początkowym etapie postępowania karnego – sąd przeprowadza wyłącznie dowody zawnioskowane przez oskarżyciela publicznego może powodować wrażenie, że oskarżyciel jest traktowany priorytetowo. W uzasadnieniu do projektu opiniowanej ustawy brak jest wyjaśnienia, dlaczego z katalogu pouczeń proponuje się usunąć informację o art. 100 § 4 k.p.k., pozostawiając jednocześnie informację o art. 100 § 3 k.p.k. Przepis art. 100 § 4 k.p.k. dotyczy zasad doręczania postanowień i zarządzeń wydawanych poza rozprawą, a informacja ta może być istotna dla oskarżonego.

***

Podsumowując, projektowane pouczenie z art. 353 § 4 k.p.k. jest – może nie modelowe – ale poprawne. Na tle art. 339 § 6 k.p.k. jego istotną zaletą jest to, że pozostaje ono wyraźnie powiązane z etapem rozprawy i nie powiela w szerszym zakresie informacji wcześniej przekazanych oskarżonemu wraz z doręczeniem aktu oskarżenia. Większość objętych nim pouczeń dotyczy uprawnień i obowiązków, które rzeczywiście mogą się zaktualizować na etapie rozprawy. **Nie oznacza to jednak, że projektowany katalog jest kompletny.**

Uzupełnienia wymagają przede wszystkim te informacje, które mają istotne znaczenie dla przygotowania się do rozprawy i przebiegu postępowania, tj.

- pouczenie o możliwości czasowego usunięcia oskarżonego z sali rozpraw na podstawie art. 390 k.p.k., a także

- rozważenia wymaga objęcie pouczeniem art. 369 k.p.k. oraz

- pozostawienie informacji o art. 100 § 4 k.p.k.

IV.5. Proponowany art. 573 § 4 i 5 k.p.k.

Projektowany art. 573 § 4 k.p.k. nie budzi zasadniczych zastrzeżeń co do samej koncepcji. Jeżeli bowiem projektodawcy przyjmują, że ujednolicone formularze pouczeń powinny obejmować kolejne etapy postępowania karnego, to objęcie tym mechanizmem także postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, jest działaniem konsekwentnym. Z perspektywy uczestnika postępowania znaczenie ma bowiem nie tylko informacja udzielana na etapie postępowania przygotowawczego albo jurysdykcyjnego, ale również możliwość zorientowania się w swojej sytuacji procesowej wtedy, gdy sąd rozpoznaje sprawę już po wydaniu prawomocnych orzeczeń, zwłaszcza, że w wyniku prowadzonego postępowania wymiar kary może się zmienić. W tym

znaczeniu projektowany art. 573 § 4 i 5 k.p.k. pozostaje spójny z ogólnym kierunkiem projektu z druku senackiego nr 904, polegającym na etapowym porządkowaniu pouczeń oraz na objęciu ich jednolitymi formularzami, sporządzonymi w języku prostym i zrozumiałym dla nieprofesjonalnego uczestnika postępowania.

Na aprobatę zasługuje również to, że katalog pouczeń z art. 573 § 4 k.p.k. został w znacznej części powiązany z samą rozprawą i z uprawnieniami, które rzeczywiście mogą zaktualizować się na tym etapie postępowania, zaś projektodawcy są konsekwentni w konstruowaniu katalogów pouczeń istotnych dla prowadzenia rozprawy (por. projektowany art. 353 § 4 k.p.k.). Dotyczy to w szczególności poinformowania o prawie do korzystania z pomocy tłumacza (art. 72 § 1 i 2 k.p.k.), prawie do pomocy prawnej z urzędu (art. 78 k.p.k.), zasadach udziału w rozprawie, w tym udziału zdalnego (art. 374 § 4, 7 i 9 k.p.k. art. 376 § 1 i 2 k.p.k., art. 377 § 1 i 3 k.p.k.), skutków niestawiennictwa (art. 382 k.p.k.), możliwości zarządzenia przerwy w rozprawie (art. 402 § 1 k.p.k. zdanie trzecie) ogłoszenia orzeczenia (art. 419 § 1 k.p.k.) oraz trybu złożenia wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku (art. 422 § 1 i 2 k.p.k.). Informacja o prawie dostępu do akt postępowania sądowego (art. 156 § 1, 2 i 3 k.p.k.) na etapie postępowania w sprawie wydania wyroku łącznego nie jest niezbędna (z uwagi na ograniczony zakres akt tego postępowania), ale nie można jej oceniać negatywnie.

Nie do końca zrozumiałe jest natomiast pominięcie informacji o treści art. 100 § 3 k.p.k. Przepis ten stanowi, że „wyrok doręcza się podmiotom uprawnionym do wniesienia środka zaskarżenia, jeżeli ustawa tak stanowi". Ustawa precyzuje w art. 422 § 2a k.p.k., kiedy wyrok zostanie doręczony z urzędu – bez wniosku uprawnionego oskarżonego. Przepis art. 422 § 2a k.p.k. ma największe „szanse" aktualizować się na etapie postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, tj., kiedy oskarżony jest pozbawiony wolności, złożył wniosek o doprowadzenie na rozprawę i mimo złożenia wniosku – nie został doprowadzony. Dodatkowo, pouczenie powinno zostać uzupełnione o prawo do złożenia wniosku o doprowadzenie na rozprawę, tj. o art. 451 k.p.k., na co zwraca się także uwagę w orzecznictwie[54]. Warto także pouczenie o prawie do złożenia wniosku o doprowadzenie na rozprawę uzupełnić o wyjaśnienia, kiedy sąd może odmówić doprowadzenia. W orzecznictwie wskazuje się, że „z uprawnienia tego (niedoprowadzania oskarżonego na rozprawę – przyp. aut.) sąd drugiej instancji powinien korzystać jednak z bardzo dużą ostrożnością, za zasadę przyjmując sprowadzenie oskarżonego, który o to wnioskuje, na rozprawę odwoławczą, a względy organizacyjno-techniczne nie mogą być wyłączną przeciwwagą do odmowy takiego postąpienia. Sąd drugiej instancji oceniając zasadność wniosku oskarżonego o

[54] Zob. wyrok SN z 10.04.2025 r., V KK 586/24, LEX nr 3858808.

doprowadzenie go na rozprawę odwoławczą winien dokonać jego analizy w kontekście apelacji wniesionej w sprawie, zwłaszcza pod kątem stwierdzenia, jakiego rodzaju kwestie mają być przedmiotem rozważań sądu na tej rozprawie”[55]. Jeśli na rozprawie będą rozpoznawane kwestie stricte prawne, wówczas sprowadzenie oskarżonego pozbawionego wolności do sądu nie jest celowe[56].

W druku senackim nr 904 uzupełniono art. 573 § 4 k.p.k. o regulację przewidującą, że jeżeli skazany nie ukończył 18 lat, pouczenie doręcza się również przedstawicielowi ustawowemu, osobie sprawującej pieczę albo innej osobie wskazanej lub wyznaczonej, o której mowa w art. 76a k.p.k. Zmiana ta zasługuje na aprobatę. Nie usuwa ona jednak wcześniej wskazanego problemu braku informacji wynikającej z art. 100 § 3 k.p.k. w związku z art. 422 § 2a k.p.k. oraz art. 451 k.p.k. W tym zakresie uwaga pozostaje aktualna.

***

Podsumowując, proponowana treść art. 573 § 4 k.p.k. jest co do zasady prawidłowa. Pouczenie powinno zostać jednak uzupełnione o informacje o art. 100 § 3 k.p.k. w zw. z art. 422 § 2a k.p.k. oraz o art. 451 k.p.k. Projektodawcy konsekwentnie proponują wydanie rozporządzeń wykonawczych do przepisów „katalogujących” pouczenia, dążąc do ujednolicenia sposobu przekazywania informacji.

V. Pouczenia w postępowaniu odwoławczym

Biorąc pod uwagę fakt, że projektodawcy proponują skonstruowanie katalogu pouczeń na potrzeby postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego, trudno uzasadnić pominięcie w opiniowanej ustawie, „pakietowych” i etapowych pouczeń związanych z postępowaniem odwoławczym. Żeby oskarżony miał dostęp do kompletnych informacji o swoich prawach i obowiązkach, celowe byłoby wprowadzenie dodatkowego pouczenia udzielanego na etapie postępowania apelacyjnego[57], np. wraz z doręczeniem oskarżonemu zawiadomienia o przyjęciu apelacji do rozpoznania (art. 448 § 1 k.p.k.).

Zakres informacji, jakie mogłyby zostać przekazany oskarżonemu powinien umożliwić mu „odnalezienie się” w postępowaniu karnym i zrozumienie znaczenia postępowania odwoławczego. Przykładowo, wydaje się, że oskarżonego należałoby pouczyć o:

- prawomocności orzeczenia sądu odwoławczego; tj., że wyrok wydany przez sąd II

[55] Postanowienie SN z 3.10.2024 r., IV KK 357/24, LEX nr 3763667.
[56] Por.: D. Świecki [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 7, 2026, art. 451.
[57] O prawie, terminie i sposobie zaskarżenia orzeczenia oskarżony otrzymuje pouczenie w trybie art. 100 § 8 k.p.k., tj. wraz z doręczeniem wyroku wraz z uzasadnieniem, zaś o konieczności złożenia wniosku o uzasadnienie jest informowany na podstawie art. 353 § 4 k.p.k.

instancji jest prawomocny i wykonalny oraz że kończy postępowanie w toku instancji[58];

- możliwości cofnięcia apelacji i ograniczeniach tego uprawnienia (art. 431 i 432 k.p.k.);

- możliwości zwrócenia się przez sąd odwoławczy do sądu I instancji z wnioskiem o uzupełnienie uzasadnienia orzeczenia w określonym zakresie (art. 449a k.p.k.);

- formie rozpoznania sprawy – tj., że co do zasady będzie przeprowadzona rozprawa, a jedynie wyjątkowo, może ona zostać rozpoznana na posiedzeniu (art. 450 k.p.k.)

- prawie do złożenia wniosku o doprowadzenie na rozprawę apelacyjną, jeśli jest pozbawiony wolności (art. 451 k.p.k.);

- zakazie *reformationis in peius* i jego ograniczeniach (art. 434 k.p.k., art. 443 k.p.k.);

- zasadach postępowania dowodowego w postępowaniu odwoławczym, a zwłaszcza o dodatkowych podstawach oddalenia wniosków dowodowych (art. 452 § 2 k.p.k.);

- regule *ne peius* (art. 454 § 1 k.p.k.), tj., że sąd odwoławczy nie może skazać osoby, która została uniewinniona w postępowaniu przed sądem I instancji albo wobec której postępowanie zostało umorzone.

Celowe wydaje się także przypomnienie pouczeń o art. 138 i 139 k.p.k. oraz pouczenie o możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych w związku z niesłusznym skazaniem.

Podobnie, jak w przypadku pozostałych pouczeń, konieczne byłoby dodanie delegacji ustawowej do wydania rozporządzenia przez Ministra Sprawiedliwości, aby informacje były przekazywane w sposób jednolity i w języku prostym.

VI. Pouczenia pokrzywdzonego (proponowane art. 300 § 2 k.p.k., art. 339 § 7 k.p.k., art. 353 § 4b k.p.k.)

VI.1. Proponowany art. 300 § 2 k.p.k.

Opiniowana ustawa o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego modyfikuje także treść pouczeń, jakie otrzymuje pokrzywdzony przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym. Proponowany art. 300 § 2 k.p.k. zakłada poinformowanie pokrzywdzonego o:

1. posiadaniu statusu strony procesowej z mocy prawa w postępowaniu przygotowawczym;

2. prawie do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia

[58] W tym zakresie można także rozważyć, czy celowe byłoby udzielenie pouczenia o wyjątkowej możliwości wniesienia kasacji.

i warunkach uczestniczenia w czynnościach postępowania przygotowawczego, określonych w art. 51 k.p.k.[59] i art. 52 k.p.k.[60]

3. zasadach udziału w czynnościach postępowania przygotowawczego określonych w art. 315–318 k.p.k.[61];

4. prawie do korzystania z pomocy pełnomocnika (art. 87 § 1 k.p.k.);

5. prawie do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78 k.p.k., tj. ze względu na niemożność sfinansowania pomocy prawnej z wyboru bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie lub rodziny;

6. możliwości skierowania sprawy do mediacji i zasadzie dobrowolności mediacji (art. 23a § 1 i 4 k.p.k.);

7. terminie do złożenia wniosku o orzeczenie środka karnego zakazu kontaktowania się z art. 41a § 1a k.k. (art. 49a § 2 k.p.k.);

8. prawie dostępu do akt postępowania i zasadach wyrażenia zgody przez organ prowadzący postępowanie na dostęp do akt (art. 156 § 5 k.p.k.);

9. prawie do korzystania z pomocy tłumacza (art. 204 k.p.k.);

10. uprawnieniach, jakie przysługują pokrzywdzonemu w przypadku umorzenia postępowania lub odmowy jego wszczęcia, w szczególności prawie do zaskarżenia takich postanowień i przejrzenia akt postępowania w tym zakresie (art. 306 k.p.k.);

11. możliwości odstąpienia od przesłuchania w charakterze świadka pokrzywdzonego, jeśli czynność ta nie jest niezbędna do dokonania ustaleń faktycznych (art. 315a k.p.k.);

12. zasadach udziału w czynnościach postępowania i możliwości prowadzenia czynności pod nieobecność osoby zawiadomionej, wraz z pouczeniem o zasadach usprawiedliwienia nieobecności (117 § 2 i 2a k.p.k.);

13. obowiązku podania adresu do doręczeń w kraju lub w granicach UE i

---

[59] Przepis dotyczy reprezentacji pokrzywdzonego niebędącego osobą fizyczną (§ 1), pokrzywdzonego niepełnoletniego lub ubezwłasnowolnionego (§ 2) oraz pokrzywdzonego nieporadnego ze względu na wiek lub stan zdrowia (§ 3).

[60] Przepis dotyczy uprawnienia do wstąpienia w prawa zmarłego pokrzywdzonego.

[61] Chodzi o tzw. czynności wnioskowe postępowania przygotowawczego (art. 315 k.p.k., tj. takie czynności, które przeprowadza się na wniosek strony lub reprezentanta strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym), czynności niepowtarzalne (art. 316 k.p.k.) oraz czynności przeprowadzane przez prokuratora z urzędu (art. 317 k.p.k.). Dodatkowo poucza się pokrzywdzonego o prawie zapoznania się z opinią biegłego wydaną w postępowaniu przygotowawczym (art. 318 k.p.k.).

konsekwencjach niewykonania tego obowiązku (art. 138 k.p.k.);

14. możliwości uznania pisma za doręczone w sytuacji wskazanej w art. 139 k.p.k.;

15. niemożności sprzeciwienia się poddaniu badaniom lekarskim, jeśli karalność czynu zależy od stanu zdrowia pokrzywdzonego (art. 192 § 1 k.p.k.);

16. możliwościach naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę przez oskarżonego;

17. możliwości uzyskania kompensaty państwowej[62];

18. dostępie do pomocy prawnej;

19. dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka[63];

20. pomocy przewidzianej w art. 43 § 8 k.k.w.[64];

21. możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony;

22. organizacjach wsparcia pokrzywdzonych;

23. możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu.

W stosunku do wcześniejszej wersji projektu katalog ten został dodatkowo rozszerzony w druku senackim nr 904 o art. 337a k.p.k. Zmiana ta wzmacnia zastrzeżenie dotyczące nadmiernego wyprzedzania kolejnych etapów postępowania w pouczeniu udzielanym pokrzywdzonemu przed pierwszym przesłuchaniem albo niezwłocznie po jego ustaleniu. Przepis art. 337a k.p.k. dotyczy etapu po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu i zasad przekazania pokrzywdzonemu informacji związanych z przejściem postępowania w fazę jurysdykcyjną. Z punktu widzenia zasady dostosowania pouczenia do aktualnej sytuacji procesowej należy zatem postawić pytanie, czy informacja ta powinna znajdować się już w podstawowym, obligatoryjnym formularzu wręczanym na początku postępowania przygotowawczego.

Przepis art., 300 § 2 k.p.k. jest implementacją wynikającego z art. 4 dyrektywy 2012/29 obowiązku informowania ofiar przestępstw o ich prawach i obowiązkach. Przepis art. 4

---

[62] Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 325).

[63] Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21 z późn. zm.).

[64] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 911 z późn. zm.). W przepisie wskazanym w pouczeniu, chodzi o możliwość otrzymania pomocy finansowanej z Funduszu Sprawiedliwości. Zob. art. 48 k.k.w.

ust. 1 dyrektywy 2012/29 nakazuje pouczyć ofiarę przestępstwa – pokrzywdzonego – w najwcześniejszym możliwym momencie o:

a) rodzaju dostępnego wsparcia i od kogo można je uzyskać, w tym w odpowiednich przypadkach podstawowe informacje o dostępie do pomocy medycznej, wszelkiego wsparcia specjalistycznego, w tym wsparcia psychologa, oraz informacje o zakwaterowaniu zastępczym;

b) procedurach dotyczących zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa oraz roli ofiary w takich procedurach;

c) w jaki sposób oraz na jakich warunkach ofiara może uzyskać ochronę, w tym środki ochrony;

d) w jaki sposób i na jakich warunkach ofiara może uzyskać poradę prawną, pomoc prawną oraz wszelkie porady innego rodzaju;

e) w jaki sposób i na jakich warunkach ofiara może uzyskać odszkodowanie;

f) w jaki sposób i na jakich warunkach ofiara jest uprawniona do tłumaczenia ustnego i pisemnego;

g) jeżeli ofiara ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim innym niż państwo, w którym popełniono przestępstwo - informacje o wszelkich dostępnych szczególnych środkach, procedurach lub ustaleniach chroniących interes ofiary w państwie członkowskim, w którym ma miejsce pierwszy kontakt z właściwym organem;

h) dostępnych procedurach złożenia zawiadomienia w przypadku braku poszanowania praw ofiary przez właściwy organ działający w ramach postępowania karnego;

i) danych kontaktowe na potrzeby przekazywania informacji o sprawie, która dotyczy ofiary;

j) dostępnych usługach w zakresie sprawiedliwości naprawczej;

k) w jaki sposób i na jakich warunkach ofiara może uzyskać zwrot kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu karnym.

Bardziej szczegółowe informacje mogą zostać przekazane ofierze przestępstwa, w zależności od specyfiki postępowania krajowego, ale konstruując katalogi pouczeń, prawodawca krajowy powinien mieć na uwadze dostosowanie pouczenia do etapu postępowania (zob. art. 4 ust. 2 dyrektywy 2012/29). Warto także wskazać, że dyrektywa 2012/29 odnosi się wyłącznie do ofiar – pokrzywdzonych – osób fizycznych. Poza zakresem dyrektywy znajdują się pokrzywdzeni – jednostki organizacyjne i osoby prawne (art. 2 ust. 1 lit. a dyrektywy 2012/29).

Z uwagi na treść przepisów unijnych oraz rolę i pozycję pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w krajowej procedurze, możliwości zredukowania zakresu pouczenia są dość ograniczone. Większość informacji, jaka została wskazana w art. 300 § 2 k.p.k., jest wprost związana z treścią art. 4 dyrektywy 2012/29. Nie zmienia to jednak tego, że pouczenie jest bardzo obszerne, zaś osoba – pokrzywdzony – przed pierwszym przesłuchaniem, może mieć trudność z przeczytaniem i przyswojeniem wszystkich przekazanych jej/jemu informacji. **Szukając pola do redukcji zakresu pouczenia – tak by informacje przekazywane na wstępnym etapie postępowania był najbardziej związane z tym stadium procesu i nie wybiegały zbytnio w przyszłość procesową – wydaje się, że można rozważyć wykreślenie z art. 300 § 2 pouczeń o:**

- terminie do złożenia wniosku o orzeczenie środka karnego zakazu kontaktowania się z art. 41a § 1a k.k. (art. 49a § 2 k.p.k.) – orzeczenie środka karnego związane jest z wydaniem wyroku skazującego. Na wstępnym etapie postępowania przygotowawczego, nie jest pewne, czy sprawa w ogóle zostanie skierowana do sądu, zatem pouczenie pokrzywdzonego o tym uprawnieniu jest przedwczesne. Odpowiednim momentem procesowym przekazania informacji o treści art. 49a § 2 k.p.k. byłoby pouczenie o tym przepisie wraz z doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy (art. 353 § 4b k.p.k.);

- uprawnieniach, jakie przysługują pokrzywdzonemu w przypadku umorzenia postępowania lub odmowy jego wszczęcia, w szczególności prawie do zaskarżenia takich postanowień i przejrzenia akt postępowania w tym zakresie (art. 306 k.p.k.) – te informacje zostaną przekazane wraz z doręczeniem postanowienia o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia (art. 100 § 8 k.p.k.) albo postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania – jeśli pokrzywdzony jest również osobą zawiadamiającą;

- możliwości odstąpienia od przesłuchania w charakterze świadka pokrzywdzonego, jeśli czynność ta nie jest niezbędna do dokonania ustaleń faktycznych (art. 315a k.p.k.) – jeśli pokrzywdzony jest pouczany w trybie art. 300 § 2 k.p.k., to czynność ta jest przeprowadzana – co do zasady - przed pierwszym przesłuchaniem, zaś pokrzywdzony może zostać przesłuchany wyłącznie w charakterze świadka. Pouczenie o treści art. 315a k.p.k. jest zatem zbędne. Jeśli zaś pouczenia udziela się z uwagi na zastosowanie instytucji z art. 315a k.p.k., tj. z uwagi na odstąpienie od przesłuchania, to taka informacja powinna znajdować się np. w zawiadomieniu ustalonego pokrzywdzonego o prowadzeniu postępowania. Informacja o możliwości odstąpienia od przesłuchania z art. 315a k.p.k. jest uprawnieniem organu procesowego – nie zaś uprawnieniem pokrzywdzonego – a organ powinien pouczyć o możliwości złożenia przez

pokrzywdzonego wniosku o przesłuchanie (art. 315a zd. 2 k.p.k.) wtedy, gdy sam korzysta z możliwości redukcji czynności dowodowych w postępowaniu przygotowawczym. Poinformowanie o art. 315a zd. 2 k.p.k. powinno zatem mieć miejsce w trybie art. 16 § 2 k.p.k., a nie 16 § 1 k.p.k.;

- zasadach udziału w czynnościach postępowania i możliwości prowadzenia czynności pod nieobecność osoby zawiadomionej, wraz z pouczeniem o zasadach usprawiedliwienia nieobecności (117 § 2 i 2a k.p.k.) – podobnie jak w przypadku podejrzanego, dążąc do redukcji zakresu pouczeń, ta informacja powinna zostać przekazana osobom zawiadamianym o czynnościach procesowych w momencie poinformowania ich o przeprowadzeniu/zaplanowaniu danej czynności;

- treści art. 337a k.p.k., ponieważ przepis ten dotyczy postępowania sądowego, po skierowaniu aktu oskarżenia (skargi oskarżycielskiej). Z perspektywy wstępnego etapu postępowania karnego (pouczenie jest udzielane przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym), ta informacja jest zbędna. Nie wiadomo bowiem, czy sprawa zostanie skierowana do sądu, a zatem, czy uprawnienie, o którym pouczany jest pokrzywdzony będzie miało szansę się zaktualizować.

Na marginesie, wydaje się, że pokrzywdzeni inni niż osoby fizyczne (osoby prawne i podmioty z art. 49 § 2 k.p.k.) powinni mieć odrębny wzór i zakres pouczenia, bo nie wszystkie informacje przekazywane w ramach art. 300 § 2 k.p.k. będą dostępne dla tego rodzaju pokrzywdzonych. Osoba prawna, czy jednostka organizacyjna nie może bowiem skorzystać ze środków ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, czy mechanizmów państwowej kompensaty dla ofiar przestępstw.

***

Podsumowując, art. 300 § 2 k.p.k. należy ocenić co do zasady pozytywnie. Większość informacji przewidzianych w tym przepisie pozostaje bowiem zgodna ze standardem wynikającym z art. 4 dyrektywy 2012/29 i odpowiada roli pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym. Nie zmienia to jednak faktu, że katalog pouczeń jest bardzo rozbudowany, co może utrudniać pokrzywdzonemu zapoznanie się z informacjami rzeczywiście istotnymi na wstępnym etapie postępowania. **Z tej perspektywy rozważenia wymaga ograniczenie zakresu pouczenia o te informacje, które nie odnoszą się bezpośrednio do aktualnej sytuacji procesowej pokrzywdzonego albo które mogą zostać przekazane później, w chwili ich rzeczywistej aktualizacji.** Dotyczy to przede wszystkim pouczenia o:

- art. 49a § 2 k.p.k.,

- art. 306 k.p.k.,

- art. 315a k.p.k. oraz

- art. 117 § 2 i 2a k.p.k. i

- art. 337a k.p.k.

Celowe wydaje się także uporządkowanie części pouczenia odnoszącej się do wsparcia i pomocy, w tym przez zastosowanie rozwiązań technicznych ułatwiających dostęp do informacji - do właściwej strony internetowej (obecnie bowiem konieczne jest przepisanie linku). Dalszego rozważenia wymaga ponadto przygotowanie odrębnego wzoru pouczenia dla pokrzywdzonych niebędących osobami fizycznymi, skoro część informacji przewidzianych w art. 300 § 2 k.p.k. nie odnosi się do ich sytuacji prawnej.

Ostatecznie zatem projektowany art. 300 § 2 k.p.k. realizuje zasadniczy cel informacyjny, ale wymaga dalszego uporządkowania, tak aby przekazywane informacje były bardziej selektywne i lepiej dostosowane do sytuacji procesowej pokrzywdzonego.

VI.2. Proponowany art. 339 § 7 k.p.k.

O ile sama idea odrębnego pouczenia pokrzywdzonego na etapie wyznaczenia posiedzenia zasługuje na aprobatę, o tyle „pakiet" pouczeń proponowany w art. 339 § 7 k.p.k. budzi wątpliwości takie same jak w przypadku „pakietu" pouczeń dla oskarżonego (art. 339 § 6 k.p.k.). Projektodawcy proponują objąć jednym formularzem/pakietem informacje o różnym znaczeniu procesowym i różnym stopniu możliwości zaktualizowania się. Dotyczy to zarówno uprawnień, które mogą mieć znaczenie dla każdego rodzaju posiedzenia, jak i takich, które aktualizują się wyłącznie w razie rozpoznawania określonego rodzaju sprawy na posiedzeniu, a także takich, które co do zasady nabierają znaczenia dopiero po wydaniu orzeczenia.

W jednym katalogu połączono bowiem:

- informacje ogólne związane z udziałem w posiedzeniu i organizacją postępowania (art. 117 § 2, 2a i 3a k.p.k., art. 138 i 139 k.p.k., art. 148a § 1 k.p.k., art. 156 § 1, 2 i 3 k.p.k., art. 204 k.p.k., art. 374 § 4 i 9 k.p.k. w zw. z art. 96a k.p.k.);

- informacje właściwe dla przejścia do etapu sądowego i wykonywania uprawnień pokrzywdzonego jako przyszłego albo aktualnego oskarżyciela posiłkowego (art. 53 k.p.k., art. 54 § 1 k.p.k., art. 337a k.p.k.);

- informacje odnoszące się do szczególnych rodzajów posiedzeń, w tym do warunkowego umorzenia postępowania, skazania bez rozprawy, dobrowolnego

poddania się odpowiedzialności karnej oraz rozpoznania wniosku o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 341 § 1 i 3 k.p.k., art. 343 § 2, 3, 5 i 7 k.p.k., art. 343a § 1 i 2 k.p.k., art. 354 pkt 1 i 2 k.p.k.);

- informacje dotyczące zaskarżenia orzeczenia albo ograniczenia podstaw zaskarżenia (art. 444 § 1 k.p.k., art. 447 § 5 k.p.k.), które co do zasady aktualizują się dopiero wtedy, gdy zapadnie rozstrzygnięcie kończące postępowanie na posiedzeniu.

Celowe wydaje się zatem rozdzielenie pouczeń w zależności od rodzaju posiedzenia, podobnie jak ma to miejsce w przypadku oskarżonego. Ogólne pouczenie przekazywane pokrzywdzonemu wraz z informacją o terminie posiedzenia powinno

zostać ograniczone do tych praw i obowiązków, które mogą znaleźć zastosowanie w każdej sprawie, jaka trafia do sądu na ten etap postępowania. W szczególności można byłoby pozostawić w nim informacje o:

- możliwości zakończenia postępowania bez przeprowadzenia rozprawy, w tym umorzenia postępowania na posiedzeniu przed rozprawą;

- art. 53 k.p.k. i art. 54 § 1 k.p.k., w tym o możliwości wcześniejszego złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego;

- prawie do składania wniosków o dokonanie czynności w postępowaniu sądowym;

- art. 117 § 2, 2a i 3a k.p.k.;

- art. 138 i 139 k.p.k. (chociaż informacja ta była przekazywana w postępowaniu przygotowawczym, to warto ją powtórzyć z uwagi na jej znaczenie);

- art. 148a § 1 k.p.k.;

- art. 156 § 1, 2 i 3 k.p.k.;

- art. 204 k.p.k.;

- art. 374 § 4 i 9 k.p.k. w zw. z art. 96a k.p.k.;

- prawie do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu;

- możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu.

Natomiast pouczenia odnoszące się do szczególnych rodzajów posiedzeń powinny zostać ujęte w odrębnych formularzach, dostosowanych do rodzaju sprawy i sposobu jej rozpoznania, tj., gdy:

- zachodzi potrzeba rozważenia warunkowego umorzenia postępowania – wówczas należałoby pouczyć o art. 341 § 1 i 3 k.p.k. oraz o trybie zaskarżenia orzeczenia (art. 444

§ 1 k.p.k.);

- prokurator złożył wniosek o skazanie bez rozprawy – wówczas należałoby pouczyć o art. 343 § 2, 3, 5 i 7 k.p.k., a także o znaczeniu art. 447 § 5 k.p.k.;

- oskarżony złożył wniosek z art. 338a k.p.k. – wówczas należałoby pouczyć o art. 343a § 1 i 2 k.p.k. oraz o art. 447 § 5 k.p.k.;

- prokurator złożył wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających – wówczas należałoby pouczyć o art. 354 pkt 1 i 2 k.p.k.

***

Podsumowując, sama idea odrębnego pouczenia pokrzywdzonego na etapie wyznaczenia posiedzenia zasługuje na aprobatę. **Art. 339 § 7 k.p.k. wymaga jednak istotnego uporządkowania.** W obecnym kształcie łączy on bowiem w jednym formularzu informacje o bardzo różnym znaczeniu procesowym: takie, które są przydatne w każdej sprawie, takie, które mają znaczenie wyłącznie dla określonych rodzajów posiedzeń, a także takie, które co do zasady aktualizują się dopiero po wydaniu orzeczenia albo dopiero wtedy, gdy pokrzywdzony działa w charakterze strony w postępowaniu sądowym. W rezultacie proponowane pouczenie staje się zbyt rozbudowane i może utrudniać pokrzywdzonemu zorientowanie się, które informacje rzeczywiście odnoszą się do jego sytuacji procesowej. Zbędne jest np. pouczanie o możliwości skierowania sprawy do mediacji w trybie art. 339 § 7 k.p.k., ponieważ – jeśli taka konieczność wyniknie w związku z chęcią zawarcia porozumienia procesowego – to informacja zostanie przekazana w ramach przeprowadzonej czynności. Możliwość z art. 23a k.p.k. nie będzie mogła zaktualizować się w każdym rodzaju posiedzenia – będzie wyłączona np. w przypadku orzekania o środkach zabezpieczających. Celowe wydaje się zatem ograniczenie podstawowego katalogu z art. 339 § 7 k.p.k. do praw i obowiązków istotnych dla każdego posiedzenia oraz przeniesienie pouczeń właściwych dla szczególnych trybów rozpoznania sprawy do odrębnych formularzy.

VI.3. Proponowany art. 353 § 4b k.p.k.

Nie wymieniając wszystkich pouczeń przekazywanych w art. 353 § 4b k.p.k. (jak się wydaje, jest ich niemal 30), postulować można jedynie, by spróbowano ograniczyć zakres pouczenia. Tak obszerna informacja nie będzie zrozumiała. Zdając sobie sprawę, że – co do zasady – katalog z art. 353 § 4b k.p.k. jest prawidłowy, warto rozważyć wyeliminowanie pouczenia z art. 337a k.p.k., bo na tym etapie jest ono już niepotrzebne. Nie ma także konieczności pouczania o art. 350 § 4 k.p.k., skoro pouczenie z art. 353 § 4b k.p.k. jest udzielane w związku z zawiadomieniem o terminie rozprawy.

VI.4. Pouczenia w postępowaniu odwoławczym

Podobnie jak w przypadku pouczeń oskarżonego, celowe byłoby sformułowanie katalogu pouczeń dla oskarżyciela posiłkowego związanych z etapem postępowania odwoławczego. Katalog pouczeń może być w zasadzie tożsamy w odniesieniu do obu uczestników postępowania odwoławczego. Z zaproponowanego w pkt III.6 wykazu pouczeń należałoby wyeliminować te informacje, które ściśle wiążą się z pozycją procesową oskarżonego. Dla oskarżyciela posiłkowego nie ma znaczenia informacja o treści art. 451 k.p.k., czy o art. 431 § 2 i 3 k.p.k.

VII. Proponowane pouczenia świadków (art. 300 § 3 k.p.k., art. 353 § 4c k.p.k.)

Proponowane pouczenia dla świadków – art. 300 § 3 k.p.k. i art. 353 § 4c k.p.k. – słusznie zakładają dążenie do ograniczenie zakresu pouczenia. Pozytywnie należy także ocenić to, że ustawodawca rozszerza obowiązek pisemnych pouczeń dla świadków także na etap postępowania sądowego. Może się bowiem złożyć tak, że świadek nie był przesłuchiwany w postępowaniu przygotowawczym, co – w obecnym stanie prawnym – powoduje, że może on nie otrzymać żadnego pisemnego pouczenia. Zorientowanie się w swojej sytuacji procesowej jest istotne także dla podmiotu, który nie jest bezpośrednio zainteresowany rozstrzygnięciem – nie jest stroną procesu karnego.

W ustawie zawartej w druku senackim nr 904, art. 300 § 3 k.p.k. wprost przewiduje, że pouczenie należy wręczyć świadkowi na piśmie, a jego otrzymanie świadek potwierdza podpisem. Jednocześnie projektowany art. 353 § 4c k.p.k. obejmuje jednolitym mechanizmem informacyjnym również świadka wzywanego na rozprawę. Rozwiązania te zwiększają pewność co do zakresu informacji przekazanej świadkowi niezależnie od tego, na którym etapie postępowania jest on przesłuchiwany po raz pierwszy. **Samo wprowadzenie obowiązkowej formy pisemnej nie przesądza jednak o rzeczywistej efektywności pouczenia. Przeciwnie, wobec obowiązku potwierdzenia jego otrzymania podpisem szczególnego znaczenia nabiera to, aby dokument nie stanowił jedynie formalnego potwierdzenia wykonania obowiązku przez organ, lecz rzeczywiście umożliwiał świadkowi zorientowanie się w jego sytuacji procesowej.**

Obie regulacje zawierają ten sam „rdzeń" pouczeń. Świadka informuje się bowiem o:

1. art. 117 § 2a k.p.k. – sposobie usprawiedliwienia niestawiennictwa z powodu choroby (i konieczności przedłożenia zaświadczenia od lekarza sądowego);

2. art. 148a § 1 k.p.k. – ochronie danych adresowych i kontaktowych świadka, tj., że nie wpisuje się ich do protokołu, tylko do załącznika adresowego udostępnianego wyłącznie organom procesowym;

3. art. 177 § 1, 1a i 2 k.p.k. – obowiązku stawienia się na wezwanie i złożenia zeznań, możliwości przesłuchania na odległość oraz możliwości przesłuchania w miejscu pobytu świadka;

4. art. 179 § 1 k.p.k. – możliwości skorzystania z prawa do odmowy składania zeznań, jeśli świadek jest związany tajemnicą o klauzuli tajne lub ściśle tajne, oraz o trybie zwolnienia z tej tajemnicy;

5. art. 180 § 1–4 k.p.k. – możliwości skorzystania z prawa do odmowy składania zeznań, jeśli świadek jest związany tajemnicą zawodową lub tajemnicą o klauzuli zastrzeżone i poufne (art. 180 § 1 k.p.k.), tajemnicą lekarską, dziennikarską, notarialną, adwokacką, radcowską lub statystyczną (art. 180 § 2 k.p.k.), oraz o treści art. 180 § 3 i 4 k.p.k. wraz z informacją o możliwości uchylenia tajemnicy zawodowej (i trybu zwolnienia z tajemnicy zawodowej);

6. art. 182 k.p.k. – prawie odmowy zeznań przez osobę najbliższą i przez świadka-oskarżonego o współudział w innej sprawie;

7. art. 183 § 1 k.p.k. – prawie do uchylenia się od odpowiedzi na pytanie, jeśli odpowiedź mogłaby narazić świadka lub osobę najbliższą na odpowiedzialność karną albo karnoskarbową;

8. art. 184 § 1 i 7 k.p.k. – możliwości nadania statusu świadka anonimowego;

9. art. 185 k.p.k. – możliwości zwolnienia od złożenia zeznań lub odpowiedzi na pytania osoby pozostającej z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym;

10. art. 186 k.p.k. – możliwości skorzystania z prawa odmowy zeznań albo zwolnienia z niego najpóźniej przed pierwszym zeznaniem w sądzie i konsekwencjach skorzystania z tego uprawnienia, tj., że wcześniejsze zeznanie nie może zostać w żaden sposób odtworzone lub wykorzystane;

11. art. 192 § 2–4 k.p.k. – przesłuchaniu z udziałem biegłego lekarza lub psychologa, badaniach świadka oraz oględzinach ciała i badaniu za zgodą;

12. art. 192a § 1 i 2 k.p.k. – pobraniu materiału porównawczego i inne czynności identyfikacyjne w celu przeprowadzenia badań eliminacyjnych dla ograniczenia kręgu osób podejrzewanych o popełnienie przestępstwa, a także o możliwości przeprowadzenia przesłuchania - za zgodą świadka – także przy wykorzystaniu środków technicznych kontrolujące nieświadome reakcje organizmu;

13. art. 285 § 1 i 2 k.p.k. – możliwości i trybie ukarania karą porządkową pieniężną za nieusprawiedliwione niestawiennictwo albo oddalenie się z miejsca czynności bez zgody organu procesowego, oraz możliwości zarządzenia zatrzymania i przymusowego

doprowadzenia;

14. art. 286 k.p.k. – możliwości złożenia wniosku o uchylenie kary pieniężnej po dostatecznym usprawiedliwieniu niestawiennictwa albo oddalenia się;

15. art. 287 § 1 i 2 k.p.k. – konsekwencjach za bezpodstawnego i uporczywego uchylania się od złożenia zeznania;

16. zakazach dowodowych;

17. prawie do posiadania pełnomocnika, w tym możliwości złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu (art. 87 § 2 k.p.k. i z art. 78 k.p.k. w zw. z art. 88 § 1 k.p.k.);

18. zwrocie kosztów udziału w postępowaniu

19. możliwości przesłuchania przez konsula.

W proponowanym art. 353 § 4c k.p.k. proponuje się także pouczyć świadka o:

1. art. 183 § 2 k.p.k., tj. prawie żądania przesłuchania na rozprawie z wyłączeniem jawności, jeśli treść zeznań mogłaby narazić świadka lub osobę najbliższą na hańbę;

2. art. 390 § 2–4 k.p.k. tj. o prawie przesłuchania świadka na rozprawie pod nieobecność oskarżonego, jeśli obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na świadka.

Mimo zasadniczo pozytywnego kierunku zmian, pouczenia świadka są zbyt obszerne i mogą utrudniać zrozumienie sytuacji procesowej. Projektodawcy starają się przekazać informacje o wszystkich możliwych uprawnieniach osoby przesłuchiwanej, nawet jeśli dane uprawnienie nie ma możliwości zaktualizowania się w konkretnej sytuacji procesowej. Celem pouczeń z art. 16 § 2 k.p.k. było dostosowanie zakresu udzielanych informacji procesowych do aktualnych potrzeb uczestnika postępowania. **Tymczasem wydaje się, że – w przypadku świadków – ustawodawca chce wszystkie uprawnienia świadka „przenieść" do pouczeń z art. 16 § 1 k.p.k. przerzucając w zasadzie na osobę przesłuchiwaną ciężar zorientowania się w jej sytuacji procesowej.**

Niecelowe jest pouczanie w każdej sytuacji i każdego świadka, o tajemnicach zawodowych. Wydaje się, że osoby zobowiązane do zachowania pewnych informacji w tajemnicy z art. 179 k.p.k. i art. 180 § 1 i 2 k.p.k. wiedzą o istnieniu tego obowiązku. Nie ma potrzeby pouczać adwokata, radcy prawnego czy lekarza albo notariusza o tym, że mają obowiązek zachować w poufności informacje, o których dowiedzieli się udzielając porady prawnej/medycznej lub prowadząc sprawę/leczenie pacjenta. Podobnie w

przypadku tajemnic o klauzuli tajne lub ściśle tajne. Te tajemnice mają na tyle specyficzny zakres, że trudno sobie wyobrazić, że osoba zobowiązana o zachowania i ochrony tych tajemnic, nie wie o istnieniu uprawnienia do odmowy złożenia zeznania z powołaniem się na te okoliczności. **Podobnie nie wydaje się potrzebne każdorazowe pouczanie o możliwości uzyskania statusu świadka anonimowego (art. 184 k.p.k.) – z uwagi na przesłanki zastosowania tej instytucji, konsekwencje związane z ograniczeniem prawa do obrony, jest ona stosowana dość wyjątkowo**. Co do zasady, nadanie statusu świadka anonimowego na etapie postępowania sądowego jest niecelowe – zwykle bowiem świadek i tak został uprzednio przesłuchany w postępowaniu przygotowawczym, zatem jego tożsamość została ujawniona, więc nie jest możliwe nadanie statusu z art. 184 k.p.k. **Organ procesowy powinien przekazać informację o możliwości uzyskania statusu świadka anonimowego w trybie art. 16 § 2 k.p.k. w toku postępowania przygotowawczego.** Również informowanie każdego świadka o możliwości przeprowadzenia badań eliminacyjnych w celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych jest nadmiarowe i dodatkowo rozbudowuje zakres pouczenia. Wydaje się także, że nie ma potrzeby pouczać świadka o treści art. 117 § 2a k.p.k., ponieważ taka informacja mogłaby się znaleźć w wezwaniu do stawiennictwa, które i tak zostanie świadkowi doręczone. Podobnie informacja o możliwości przesłuchania przez konsula nie powinna znajdować się w ogólnym formularzu/wzorze pouczeń z uwagi na wąski zakres zastosowania tej instytucji. Wyeliminowanie wskazanych pouczeń sprawiłoby, że zakres informacji zostałby ograniczony do najbardziej istotnych i uniwersalnych praw i w obowiązków świadka, a osobie przesłuchiwanej łatwiej byłoby przyswoić taki (mniejszy) zakres informacji. Osoba otrzymywałaby zestaw pouczeń, z których realnie miałaby szasnę skorzystać w postępowaniu karnym. Niepotrzebne jest pouczenie o zakazach dowodowych. W uzasadnieniu do projektu nie wyjaśniono, dlaczego takie pouczenie byłoby potrzebne świadkowi. Zakazy dowodowe to zróżnicowane instytucje procesowe, budzące spory doktrynalne[65]. Już sam zakres zakazu dowodowego – czy jest to zakaz dowodowy zupełny (taki który nie może nigdy zostać uchylony, a dana informacja jest wyłączona z procedury dowodzenia w postępowaniu karnym – jak np. art. 186 § 1 k.p.k., czy art. 108 § 1 k.p.k.), czy niezupełny (sama informacja nie jest wyłączona z procedury dowodzenia, ale ustawa ogranicza sposób pozyskania tej informacji (np. z uwagi na metody śledcze – art. 171 § 5 i 7 k.p.k., osobowe źródła dowodowe – art. 178 k.p.k., art. 178a k.p.k.) w sposób względny (czyli w sytuacji, kiedy zaktualizowanie się zakazu dowodowego zależy od woli świadka, np. art. 182 k.p.k., 581 § 1 k.p.k.), czy bezwzględny (np. art. 196 § 1

[65] A. Gaberle, *Rozdział piąty ZAKAZY DOWODOWE* [w:] *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010.

k.p.k.) jest trudny do zrozumienia dla przeciętnej osoby. Dodatkowo, zakazy dowodowe to instytucje procesowe skierowane do organów procesowych, nie zaś do nieinstytucjonalnych uczestników postępowania karnego. To organ procesowy np. nie może stosować przemocy i groźby podczas przesłuchania (art. 171 § 5 i 7 k.p.k.), czy nie ma prawa do zastąpienia treści zeznań notatką urzędową (art. 174 k.p.k.). Świadek nie jest bezpośrednim adresatem tych norm prawnych statuujących zakazy dowodowe w takim znaczeniu, w jakim jest adresatem prawa odmowy zeznań, prawa uchylenia się od odpowiedzi na pytanie czy obowiązku stawiennictwa. Pouczenie o zakazach dowodowych nie przekazuje świadkowi informacji o jego sytuacji procesowej. **Nie wynika z niego bowiem ani jakie konkretne uprawnienie świadek może zrealizować, ani jaki obowiązek powinien wykonać, ani też jakie działanie mógłby podjąć w związku z uzyskaną informacją. Tego rodzaju element nie zwiększa więc użyteczności pouczenia, a jedynie rozszerza jego zakres o treści o charakterze abstrakcyjnym i – przynamniej częściowo – dogmatyczny[66].**

Pouczenie świadka powinno zostać uzupełnione o obowiązek mówienia prawdy i niezatajania prawdy z art. 233 k.k. Projektodawcy proponują informować o procesowych konsekwencjach niewypełnienia obowiązków świadka (tj. o karach porządkowych), natomiast pouczenie pisemne należy uzupełnić o konsekwencje materialnoprawne. Dodatkowo, obowiązek uprzedzenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań wynika z art. 233 § 2 k.p.k. Przepis ten stanowi, że „Warunkiem odpowiedzialności jest, aby przyjmujący zeznanie, działając w zakresie swoich uprawnień, uprzedził zeznającego o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznanie lub odebrał od niego przyrzeczenie.”.

***

Podsumowując, przewidywane pouczenia świadka z art. 300 § 3 k.p.k. oraz art. 353 § 4c k.p.k. należy ocenić pozytywnie co do samego kierunku zmian, w szczególności z uwagi na dążenie do ujednolicenia formularzy oraz rozszerzenie obowiązku pisemnego pouczenia także na etap postępowania sądowego. Oba katalogi zostały ukształtowane zbyt szeroko. Proponowane przepisy obejmują nimi niemal wszystkie uprawnienia i obowiązki świadka, również takie, które aktualizują się wyjątkowo albo powinny być

[66] Projekt rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w zakresie pouczeń świadka częściowo rozwiązuje problem obszerności pouczenia o zakazach dowodowych. W istocie znajdują się tam bowiem informacje o art. 178 i 178a k.p.k. Jednocześnie zabrakło informacji o art. 171 § 5 i 7 k.p.k., tj. o zagwarantowaniu warunków, które nie wyłączają swobody wypowiedzi, czy o treści art. 174 k.p.k. Wybiórcze pouczenie o zakazach dowodowych, zwłaszcza tych, które mają znaczenie dla wszystkich świadków (tj. każdej przesłuchiwanej osoby), jest zbędne.

przekazywane jedynie „w miarę potrzeby” na podstawie art. 16 § 2 k.p.k. albo w samym wezwaniu do stawiennictwa. Dotyczy to przede wszystkim pouczeń o tajemnicach zawodowych i tajemnicach o klauzuli tajne lub ściśle tajne, możliwości nadania statusu świadka anonimowego, badań eliminacyjnych, możliwości przesłuchania przez konsula, a także pouczenia o art. 117 § 2a k.p.k. Zbędne jest również pouczenie o zakazach dowodowych, ponieważ te instytucje procesowe nie odnoszą się bezpośrednio do sytuacji procesowej świadka, ale wyznaczają granice działania organów procesowych. W rezultacie projektowane pouczenia stają się nadmiernie rozbudowane i mogą utrudniać świadkowi zorientowanie się, które informacje rzeczywiście mają dla niego znaczenie. Celowe wydaje się zatem ograniczenie katalogu do podstawowych i najbardziej uniwersalnych praw oraz obowiązków świadka, przy jednoczesnym uzupełnieniu go o informację o obowiązku mówienia prawdy i niezatajania prawdy oraz o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań z art. 233 k.k.

VIII. Pouczenia w trybach szczególnych

VIII.1. Pouczenia w postępowaniu prywatnoskargowym w związku z posiedzeniem pojednawczym (art. 489 § 3 i 4 k.p.k.)

Pouczenia oskarżyciela prywatnego (art. 489 § 3 k.p.k.) i oskarżonego w postępowaniu prywatnoskargowym (art. 489 § 4 k.p.k.) w związku z przeprowadzeniem posiedzenia pojednawczego zostały skonstruowane w sposób „lustrzany” (symetryczny). Obu uczestników postępowania poucza się o zbliżonym zakresie praw i obowiązków, dostosowanym do roli procesowej, w jakiej występują. Projektodawcy zrezygnowali ze „zbiorczego” pouczenia o wszystkich możliwych wariantach procedowania. W tym zakresie projektowana zmiana zasługuje na pełną aprobatę.

Dodatkowo w druku nr 2997 projektowany art. 489 § 4 k.p.k. przewiduje, że w przypadku oskarżonego, który nie ukończył 18 lat, pouczenie jest doręczane również przedstawicielowi ustawowemu, osobie sprawującej pieczę albo innej osobie, o której mowa w art. 76a k.p.k. Także tę zmianę należy ocenić pozytywnie.

VIII.2. Pouczenia w postępowaniu nakazowym

Proponowane pouczenie w postępowaniu nakazowym, jest w zasadzie pouczeniem modelowym – wybrano najistotniejsze uprawnienia dla uczestnika postępowania, wskazano na możliwości działania, przepis art. 506 § 2 k.p.k. zawiera informację o konsekwencjach wniesienia sprzeciwu, nie ma w tym przepisie żadnego uprawnienia zbędnego. W tym zakresie projektowana zmiana zasługuje na pełną aprobatę.

IX. Pouczenie osoby przekazywanej w ramach procedury Europejskiego Nakazu Aresztowania (art. 607l § 3a k.p.k.)

Pouczenie osoby przekazywanej w ramach procedury ENA jest z jednej strony nadmiernie rozbudowane (osobę przekazywaną poucza się o ponad 20 kwestiach), a z drugiej – niepełne. Podobnie jak w przypadku pouczeń z art. 300 § 1 k.p.k. i 339 § 6 k.p.k., projektodawcy w ramy jednego przepisu wtłaczają szereg informacji, które niekoniecznie mają takie same znaczenie dla osoby, która otrzymuje to pouczenie. Wielość informacji powoduje, że informacje istotne – np. poinformowanie o pozbawieniu wolności – art. 261 k.p.k. – „gubi się" pośród innych pouczeń.

Z perspektywy możliwości zrozumienia pouczenia w trudniejszej sytuacji znajdują się osoby niepełnoletnie (poniżej 18 roku życia), ponieważ zakres przekazywanych im informacji jest najszerszy. Projekt ustawy z druku sejmowego nr 2997 dodaje obowiązek wręczenia pouczenia także przedstawicielowi ustawowemu lub osobie sprawującej pieczę nad osobą, której nakaz europejski dotyczy, albo innej osobie wskazanej lub wyznaczonej, o której mowa w art. 76a k.p.k., jeżeli osoba objęta nakazem nie ukończyła 18 lat. Otrzymanie pouczenia przez tę osobę ma zostać potwierdzone podpisem.

Rozwiązanie to zasługuje na pozytywną ocenę – dorosły opiekun będzie mógł pomóc nieletniemu zorientować się w sytuacji procesowej, ale nie usuwa podstawowego problemu dotyczącego obszerności pouczenia.

Dążąc do ograniczenia zakresu pouczenia, celowe byłoby wyeliminowanie pouczeń o:

- art. 78a k.p.k. z powodu wąskiego zakresu przedmiotowego i podmiotowego tego przepisu;

- art. 257 § 1 k.p.k. – projektodawcy słusznie chcą zrezygnować z tego pouczenia w przypadku pouczeń w trybie art. 300 § 1 k.p.k. Informacja o klauzuli ultima ratio tymczasowego aresztowania nie jest także przekazywana osobie, wobec której prokurator wystąpił z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie (art. 263 § 8 k.p.k.). Trudno zatem wyjaśnić – i takich informacji nie ma także w uzasadnieniu do projektu UD370 – dlaczego w przypadku pouczenia w ramach procedury ENA pozostawiono tę informację;

- art. 259 k.p.k. - projektodawcy słusznie chcą zrezygnować z tego pouczenia w przypadku pouczeń w trybie art. 300 § 1 k.p.k. Informacja o tzw. zakazach stosowania tymczasowego aresztowania nie jest także przekazywana osobie, wobec której prokurator wystąpił z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie (art. 263 § 8 k.p.k.). Trudno zatem wyjaśnić – i takich informacji nie ma także w uzasadnieniu do projektu UD370 – dlaczego w przypadku pouczenia w ramach procedury ENA pozostawiono tę

informację.

Zbędne jest pouczanie każdą osobę poniżej 18 roku życia, przekazywaną w ramach ENA, o treści art. 202 k.p.k., tj. o badaniach o stanie zdrowia psychicznego. Przepis ten nie kreuje ani żadnego uprawnienia ani żadnego obowiązku, ale określa procedurę powołania biegłych psychiatrów i szczególne warunki służące zapewnieniu obiektywizmu opinii o stanie zdrowia psychicznego (art. 202 § 3 k.p.k.). Co więcej, powołanie biegłych psychiatrów ma miejsce wtedy, gdy po stronie organu procesowego pojawi się wątpliwość odnośnie do poczytalności podejrzanego w chwili czynu lub w trakcie trwania postępowania (art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.), zaś wątpliwość ta powinna wiązać się z wyznaczeniem obrońcy z urzędu, jeśli nie posiada on obrońcy z wyboru[67]. Podobnie, o prawach związanych z poddaniem badaniom lekarskim z art. 215 k.p.k. nie ma potrzeby pouczać każdego małoletniego przekazywanego w ramach ENA. Obie te informacje powinny zostać przekazane w ramach pouczeń z art. 16 § 2 k.p.k.

Rozważyć można wyeliminowanie pouczenia o art. 214 k.p.k. Z pespektywy osoby przekazywanej w ramach ENA pouczenie o możliwości przeprowadzenia wywiadu środowiskowego nie ma znaczenia dla realizacji jego prawa do obrony. Pojawia się także pytanie o celowość przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w odniesieniu do osoby przekazywanej w ramach ENA, czy takie czynności są przeprowadzane i jakie znaczenie – dla możliwości przekazania – mają ich wyniki, Co więcej, art. 214 k.p.k. nie kreuje żadnych uprawnień dla, a jedynie określa sposób i procedurę przeprowadzenia tej czynności w ogólnym zarysie, bowiem szczegółowe informacje zawarte są w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Pouczenie osoby przekazywanej w ramach ENA powinno natomiast zostać uzupełnione o informację o:

- prawie do nieobciążania się (art. 74 § 1 k.p.k.);

- obronie obligatoryjnej w odniesieniu do osób przekazywanych w ramach ENA, które nie ukończyły 18 lat.

Dodatkowo, projektodawcy proponują poinformowanie osoby przekazywanej w ramach ENA o „możliwości złożenia oświadczenia w przedmiocie przekazania”. Jest to pouczenie niepełne. Oświadczenie „w przedmiocie przekazania” może obejmować dwie kwestie: wyrażenie zgody na przekazanie oraz wyrażenie zgody na zrzeczenie się zasady

[67] Zob. np. wyrok SN, gdzie wskazano, że „Już sama decyzja o powołaniu dowodu z opinii biegłych psychiatrów oznacza rzeczywiste ujawnienie się po stronie organu procesowego "uzasadnionej wątpliwości" w rozumieniu art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.”; wyrok SN z 13.03.2025 r., III KK 425/24, LEX nr 3842902; czy np.: postanowienie SN z 24.04.2025 r., II KS 12/25, OSNK 2025, nr 6, poz. 39.

specjalności. Informacja przekazywana w ramach procedury ENA powinna zostać zatem uzupełniona o kwestie związane z zakresem obowiązywania zasady specjalności z art. 607e § 1 k.p.k., tj. że przekazanej w wyniku wykonania ENA nie można ścigać za przestępstwa inne niż te, które stanowiły podstawę przekazania, ani wykonać orzeczonych wobec niej za te przestępstwa kar pozbawienia wolności albo innych środków polegających na pozbawieniu wolności oraz możliwością złożenia oświadczenia o zrzeczeniu się korzystania z ochrony gwarantowanej przez zasadę specjalności (art. 607e § 3 pkt 6 k.p.k.). Osobę przekazywaną w ramach ENA należałoby także poinformować o nieodwoływalności oświadczenia o zrzeczeniu się zasady specjalności (art. 607e § 3a k.p.k.).

***

Podsumowując, pouczenie osoby przekazywanej w ramach procedury ENA wymaga uporządkowania. W obecnym kształcie jest ono jednocześnie nadmiernie rozbudowane i niepełne. Z jednej strony obejmuje szereg informacji, które nie mają podstawowego znaczenia z perspektywy osoby przekazywanej albo powinny być przekazywane jedynie „w miarę potrzeby", z drugiej zaś pomija uprawnienia o charakterze rzeczywiście gwarancyjnym, przede wszystkim prawo do nieobciążania się oraz – w odniesieniu do osób poniżej 18 roku życia – informacje o obronie obligatoryjnej. Wątpliwości budzi również utrzymanie w katalogu pouczeń o art. 257 § 1 k.p.k. i art. 259 k.p.k., skoro projektodawcy rezygnują z tych informacji w innych, zbliżonych sytuacjach procesowych, a uzasadnienie projektu UD370 nie wyjaśnia tej niekonsekwencji. Zbędne jest także pouczanie każdej osoby małoletniej przekazywanej w ramach ENA o treści art. 202, 214 i 215 k.p.k., ponieważ przepisy te nie kreują podstawowych uprawnień procesowych adresata i powinny być przekazywane co najwyżej w trybie art. 16 § 2 k.p.k. Projektowane pouczenie wymaga natomiast uzupełnienia o informacje dotyczące prawa do nieobciążania się, obrony obligatoryjnej małoletnich oraz zasady specjalności, w tym możliwości i skutków złożenia oświadczenia o zrzeczeniu się ochrony wynikającej z tej zasady.

X. Wnioski

Ustawa zawarta w druku senackim nr 904 co do zasady zasługuje na ocenę pozytywną, ponieważ zmierza do ujednolicenia pouczeń, uproszczenia ich języka oraz wzmocnienia prawa do informacji uczestników postępowania karnego. Koncepcja wydania rozporządzeń wykonawczych określających jednolite wzory formularzy pouczeń dla pouczeń na każdym etapie postepowania oraz utworzenia jednej strony internetowej zawierającej pouczenia i ich tłumaczenia na języki obce także jest słuszna, zaś sama inicjatywa – bardzo potrzebna.

Przepisy wymagają dalszego uporządkowania, ponieważ nadal proponowane katalogi pouczeń są jednocześnie zbyt szerokie i niepełne: obejmują informacje zbędne lub przedwczesne, a pomijają uprawnienia o podstawowym, gwarancyjnym znaczeniu. **Zasadniczym kryterium dalszych zmian (doboru katalogów pouczeń) powinno być dostosowanie treści pouczenia do aktualnej sytuacji procesowej uczestnika postępowania, tak aby przekazywane informacje były rzeczywiście przydatne na danym etapie i umożliwiały realne skorzystanie z przysługujących praw.** Powinno się unikać konstruowania zbiorczych formularzy obejmujących wszystkie możliwe warianty procedowania, ponieważ prowadzi to do nadmiernego rozbudowania pouczeń i utrudnia uczestnikowi zorientowanie się, które informacje odnoszą się do jego sytuacji procesowej. By uelastycznić pouczenia/wzory pouczeń, organ procesowy może przecież korzystać w szerszym zakresie z art. 16 § 2 k.p.k., tj. przekazywania dodatkowych informacji „w miarę potrzeby", zamiast ujmowania ich w ogólnych, obligatoryjnych formularzach kierowanych do wszystkich uczestników postępowania.

W stosunku do wcześniejszej wersji projektu przed jego wniesieniem do Sejmu dokonano kilku zmian, które należy ocenić pozytywnie. W szczególności:

1. uzupełniono art. 353 § 4 k.p.k. o informacje wynikające z § 1 i 2 tego artykułu, a więc odnoszące się bezpośrednio do czasu potrzebnego na przygotowanie się do rozprawy, uwzględniając tym samym jedną z uwag, jakie formułował Rzecznik Praw Obywatelskich;

2. wprowadzono obowiązek doręczania pouczeń dotyczących osoby, która nie ukończyła 18 lat, także przedstawicielowi ustawowemu, osobie sprawującej pieczę albo innej osobie wskazanej lub wyznaczonej na podstawie art. 76a k.p.k.;

3. w art. 300 § 3 k.p.k. jednoznacznie przewidziano pisemną formę pouczenia świadka oraz potwierdzenie jego odbioru podpisem;

4. uzupełniono regulację postępowania przyspieszonego o informację dotyczącą szczególnego terminu z art. 517h § 1 k.p.k.;

5. dokonano korekty odesłania w art. 607l § 3a k.p.k.

Proponowane zmiany wymagają jednak dalszej korekty.

W odniesieniu do **projektowanej strony internetowej** z pouczeniami konieczne jest uwzględnienie wymogów dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, w tym rozważenie zamieszczenia materiałów w języku migowym.

W odniesieniu do **osoby zatrzymanej** trafne jest dodanie pouczenia o prawie do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne

zatrzymanie, jednak obecne pouczenie o „prawie do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia" powinno zostać zastąpione jednoznaczną informacją o prawie do milczenia oraz prawie do nieobciążania się.

W odniesieniu do **osoby tymczasowo aresztowanej** trafne jest dodanie pouczenia o roszczeniach odszkodowawczych za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie, jednak katalog pouczeń z art. 263 § 8 k.p.k. wymaga uporządkowania i

dostosowania do rzeczywistej sytuacji procesowej tej osoby. W pierwszej kolejności konieczne jest opracowanie odrębnych formularzy pouczeń dla osób zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych, które nie ukończyły 18 roku życia, z uwzględnieniem ich wieku, sytuacji procesowej i potrzeby szczególnej ochrony. W przypadku osób tymczasowo aresztowanych poniżej 18 roku życia niezbędne jest wyraźne pouczenie o obronie obligatoryjnej, w tym o art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k., zasadach ustania tej obrony oraz możliwości dalszego wyznaczenia obrońcy obligatoryjnego na podstawie art. 79 § 2 k.p.k. Rozważenia wymaga przeniesienie pouczenia o art. 156 § 5a k.p.k. z art. 300 § 1 k.p.k. do art. 263 § 8 k.p.k., ponieważ informacja o dostępie do akt w postępowaniu aresztowym jest ściślej związana z procedowaniem w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Celowe byłoby także powiązanie pouczeń z art. 263 § 8 k.p.k. z doręczeniem wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania.

Art. 300 § 1 k.p.k. wymaga dalszej korekty, mimo że sam kierunek ograniczania nadmiernie rozbudowanego katalogu pouczeń dla podejrzanego należy ocenić pozytywnie.

Pouczenie podejrzanego, który ukończył 18 rok życia, nadal nie obejmuje wszystkich informacji podstawowych z perspektywy prawa do obrony, przede wszystkim prawa do nieobciążania się, zasad obrony obligatoryjnej, trybu wyznaczenia obrońcy z urzędu oraz możliwości ustanowienia obrońcy przez inną osobę. Jednocześnie katalog pouczeń podejrzanego powyżej 18 roku życia nadal zawiera informacje zbędne na etapie pierwszego przesłuchania, w szczególności dotyczące art. 156 § 5a k.p.k., art. 78a k.p.k., art. 335 k.p.k. oraz art. 117 § 1 i 2 k.p.k. Przepis art. 78a k.p.k. dotyczy wąskiej, szczególnej kategorii podejrzanych i powinien być stosowany w razie potrzeby na podstawie art. 16 § 2 k.p.k.

Jeszcze dalej idą zastrzeżenia wobec proponowanego **pouczenia podejrzanego poniżej 18 roku życia,** ponieważ obejmuje ono informacje nadmiarowe i niedostosowane do jego sytuacji procesowej, pomija zaś istotną informację o obronie obligatoryjnej (art. 79 § 1 i 2 k.p.k.) W odniesieniu do niepełnoletniego podejrzanego zbędne jest ujmowanie w ogólnym formularzu pouczeń o art. 202, 214 i 215 k.p.k., o

art. 212 k.k.w. oraz o zasadach stosowania środków zapobiegawczych. Informacje te nie mają znaczenia na etapie pierwszego przesłuchania albo powinny być przekazywane jedynie w miarę potrzeby.

Propowany art. 338 § 1a k.p.k. (pouczenie oskarżonego wraz z doręczeniem aktu oskarżenia) należy ocenić co do zasady pozytywnie, a w szczególności trafne jest

ujednolicenie pouczeń oskarżonego doręczanych wraz z aktem oskarżenia. Rozważenia wymaga jednak uzupełnienie pouczenia z art. 338 § 1a k.p.k. o informację o prawie do składania wniosków dowodowych oraz o tym, że siedmiodniowy termin do ich składania nie ma charakteru stanowczego. Niecelowe jest natomiast pouczanie w każdym przypadku o art. 338 § 3 k.p.k., tj. o trybie postępowania w razie występowania informacji niejawnych, ponieważ informacja ta ma znaczenie wyłącznie w szczególnej kategorii spraw.

Art. 339 § 6 k.p.k. (pouczenie oskarżonego wraz z zawiadomieniem o terminie posiedzenia) w obecnym kształcie budzi istotne wątpliwości, ponieważ łączy w jednym formularzu informacje 1) istotne dla każdego posiedzenia, 2) informacje właściwe jedynie dla szczególnych rodzajów posiedzeń oraz 3) informacje aktualizujące się dopiero na dalszym etapie postępowania. Konieczne jest zatem rozdzielenie pouczeń oskarżonego w zależności od rodzaju posiedzenia, tak aby dla posiedzeń szczególnych funkcjonowały odrębne formularze, dostosowane do sposobu rozpoznania sprawy. Ogólne pouczenie przekazywane przy wyznaczeniu posiedzenia powinno zostać ograniczone do praw i obowiązków, które mogą znaleźć zastosowanie w każdej sprawie, bez dublowania informacji już wcześniej przekazanych.

Art. 353 § 4 k.p.k. (pouczenie oskarżonego w związku z doręczeniem zawiadomienia o terminie rozprawy) należy ocenić zasadniczo pozytywnie, ponieważ pozostaje on rzeczywiście powiązany z etapem rozprawy i w mniejszym stopniu powiela wcześniej przekazane informacje. Pouczenie z art. 353 § 4 k.p.k. wymaga jednak uzupełnienia, przede wszystkim o informację o możliwości czasowego usunięcia oskarżonego z sali rozpraw, jeśli obecność oskarżonego wpływałaby krępująco na świadka (art. 390 k.p.k.) oraz ewentualnie o kolejności przeprowadzania dowodów (art. 369 k.p.k.) i zasadach doręczania postanowień wydawanych poza rozprawą (art. 100 § 4 k.p.k.).

Pozytywnie należy ocenić objęcie jednolitymi formularzami także **postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego**, ponieważ pozostaje to spójne z ogólnym kierunkiem projektu. Art. 573 § 4 k.p.k. powinien jednak zostać uzupełniony, w szczególności o informacje o doręczeniu wyroku w sytuacjach wskazanych w ustawie

(art. 100 § 3 k.p.k. w zw. z art. 422 § 2a k.p.k.) oraz o prawie do złożenia wniosku o doprowadzenie na rozprawę (art. 451 k.p.k.).

Ustawa pomija etapowe, „pakietowe" pouczenia w postępowaniu odwoławczym, mimo że z punktu widzenia spójności przyjętej koncepcji oraz prawa do informacji ich wprowadzenie wydaje się celowe. Warto byłoby wprowadzić odrębne katalogi pouczeń dla oskarżonego oraz oskarżyciela posiłkowego na etapie postępowania apelacyjnego, dostosowanych do specyfiki tego stadium postępowania i roli procesowej pełnionej przez wyżej wskazanych nieinstytucjonalnych uczestników postępowania.

Art. 300 § 2 k.p.k. (pouczenie pokrzywdzonego przed pierwszym przesłuchaniem) co do zasady należy ocenić pozytywnie, ponieważ w znacznej części odpowiada standardowi wynikającemu z art. 4 dyrektywy 2012/29 i pozycji pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym. Nie zmienia to jednak faktu, że katalog pouczeń pokrzywdzonego jest bardzo rozbudowany, co może utrudniać zapoznanie się z informacjami rzeczywiście istotnymi na początku postępowania. Z tej perspektywy zasadne jest rozważenie ograniczenia art. 300 § 2 k.p.k. o informacje, które nie odnoszą się bezpośrednio do aktualnej sytuacji procesowej pokrzywdzonego albo mogą zostać przekazane później, w szczególności o art. 49a § 2 k.p.k., art. 306 k.p.k., art. 315a k.p.k. oraz art. 117 § 2 i 2a k.p.k., a przede wszystkim – art. 337a k.p.k., jako uprawnienia, które nie ma możliwości zaktualizować się na tym etapie postępowania.

Dalszego rozważenia wymaga przygotowanie odrębnego wzoru pouczenia dla pokrzywdzonych niebędących osobami fizycznymi, skoro część informacji (np. te związane z pomocą i wsparciem dla ofiar przestępstw, państwową kompensatą) przewidzianych w art. 300 § 2 k.p.k. nie odnosi się do ich sytuacji procesowej.

Art. 339 § 7 k.p.k. (pouczenie pokrzywdzonego w związku z doręczeniem zawiadomienia o terminie posiedzenia) wymaga istotnego uporządkowania, ponieważ – podobnie jak art. 339 § 6 k.p.k. – łączy w jednym formularzu informacje o różnym znaczeniu procesowym i różnym stopniu aktualności. Powtarzając uwagi sformułowane w odniesieniu do art. 339 § 6 k.p.k., celowe jest ograniczenie podstawowego katalogu pouczeń pokrzywdzonego przy wyznaczeniu posiedzenia do praw i obowiązków istotnych dla każdego posiedzenia, a pouczenia właściwe dla posiedzeń szczególnych powinny zostać przeniesione do odrębnych formularzy.

Art. 353 § 4b k.p.k. (pouczenie pokrzywdzonego wraz z zawiadomieniem o terminie rozprawy) jest nadmiernie rozbudowany, wobec czego warto byłoby rozważyć podjęcie próby ograniczenie zakresu tego pouczenia do informacji rzeczywiście potrzebnych na etapie zawiadomienia o terminie rozprawy.

Pouczenia świadka z art. 300 § 3 k.p.k. i art. 353 § 4c k.p.k. należy ocenić pozytywnie co do samego kierunku zmian, w szczególności z uwagi na ujednolicenie formularzy oraz rozszerzenie obowiązku pisemnego pouczenia także na etap postępowania sądowego. Niemniej oba katalogi pouczeń świadka zostały ukształtowane bardzo szeroko i w zasadzie wariantowo. Katalogi pouczeń obejmują także uprawnienia i obowiązki aktualizujące się wyjątkowo (art. 179 k.p.k.) albo takie, które powinny być przekazywane wyłącznie „w miarę potrzeby" lub w samym wezwaniu do stawiennictwa. Zbędne jest zwłaszcza ujmowanie w ogólnych formularzach pouczeń świadka informacji o tajemnicach zawodowych (art. 180 § 1 – 4 k.p.k.) i tajemnicach o klauzuli tajne lub ściśle tajne (art. 179 k.p.k.), możliwości nadania statusu świadka anonimowego (art. 184 k.p.k.), badaniach eliminacyjnych (art. 192a k.p.k.), możliwości przesłuchania przez konsula oraz o art. 117 § 2a k.p.k. Ponadto niepotrzebne jest pouczanie świadka o zakazach dowodowych, ponieważ instytucje te nie określają jego sytuacji procesowej, ale wyznaczają granice działania organów procesowych. Dodatkowo, pouczenia świadka powinny zostać uzupełnione o informację o obowiązku mówienia prawdy i niezatajania prawdy oraz o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań (art. 233 k.k.).

Pouczenia w postępowaniu prywatnoskargowym związane z posiedzeniem pojednawczym należy ocenić pozytywnie, ponieważ zostały skonstruowane symetrycznie i zrezygnowano w nich ze zbiorczego pouczania o wszystkich możliwych wariantach procedowania. Na pełną aprobatę zasługuje również projektowane pouczenie w postępowaniu nakazowym, które zostało ograniczone do najistotniejszych uprawnień i konsekwencji procesowych.

Pouczenie osoby przekazywanej w ramach procedury ENA wymaga istotnego uporządkowania, ponieważ jest jednocześnie nadmiernie rozbudowane i niepełne. Z katalogu pouczeń w procedurze ENA zasadne byłoby wyeliminowanie informacji o art. 78a k.p.k., art. 257 § 1 k.p.k., art. 259 k.p.k. oraz – w odniesieniu do osób poniżej 18 roku życia – o art. 202, 214 i 215 k.p.k., jako informacji zbędnych albo takich, które powinny być przekazywane jedynie w razie potrzeby. Pouczenie w procedurze ENA powinno zostać natomiast uzupełnione o prawo do nieobciążania się, o informacje o obronie obligatoryjnej małoletnich oraz o zasadę specjalności, w tym o możliwość i skutki złożenia oświadczenia o zrzeczeniu się ochrony wynikającej z tej zasady.

Mając na uwadze powyższe, stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich[68], zwracam się do kierowanych przez Panów

[68] Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r., poz. 1264).

Senatorów Komisji uprzejmą prośbą o uwzględnienie uwag zawartych w niniejszej opinii. Proszę również o przekazanie niniejszej opinii wszystkim członkom Komisji Ustawodawczej oraz Komisji Praw Człowieka i Praworządności Senatu RP.

Z wyrazami szacunku

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/